

jaargang 36 - prijs € 5,40 - februari 2005

1

Actualiteit in de klas
Nieuw kiesstelsel
Toekomstscenario's

Maatschappij & Politiek

vakblad voor maatschappijleer

I N H O U D

- 5** **Maatschappijleer actueel?**
Docent gids bij schokkende gebeurtenissen
- 8** **Pacificatie of activering**
Twee kanten van electoral engineering
- 10** **Geen WIN-WIN**
KNS voor Maatschappijleer in de wieg gelegd
- 12** **Antwoord niet schuldig**
Zelfstandig leren en de mythe van de juiste antwoorden
- 15** **Litouwen: Europees en onafhankelijk**
Aandacht voor Europese medeburgers
- 18** **Op zoek naar een elo**
Weg met het standaardtraject
- 20** **Met de hoed in de hand ...**
Denken is te leren
- 22** **Four more years**
De beleidsagenda van Bush II

R U B R I E K E N

- 3** **Geknipt en geschoren**
- 21** **Grom**
- 24** **Lesmateriaal**
De multiculturele samenleving in 2014
- 27** **Ingezonden**
- 28** **Rookie**
- 29** **NVLM**
- 30** **Signalementen**

(Foto: Bert Spiertz)

Redactioneel

Veel nieuws in dit eerste nummer van 2005. Zonder te willen pretenderen dat *Maatschappij & Politiek* een nieuwsmedium is, komen we toch met een nieuwsrubriek: Geknipt & Geschoren. Het betreft korte berichten, uit de media geselecteerd op hun betekenis voor het onderwijs in het algemeen en Maatschappijleer in het bijzonder. Geschoren, gekortwiekt, getrimd of *geliposucked*, om ze snel consumeerbaar te maken. Nu eens geen opinies, maar louter bedoeld ter kennisgeving. We vinden immers al zo veel in *M&P*.

Ook nieuw is een cursiefje over de ernst, de angst, de waanzin en de lol van het beginnend leraarschap aan een ROC. De auteur wil voorlopig niet worden ontslagen en publiceert derhalve onder het pseudoniem *Rookie*. Kees Aarts, politicoloog van de Universiteit Twente, draagt een uitstekend artikel bij over de voorstellen voor een nieuwe kiesstelsel. Kiezen en kiesstelsels vormen een onderwerp dat ons voorlopig niet zal verlaten. Staat u klaar om een paar uurtjes Kennis van de Nederlandse Samenleving (KNS) te geven? Als Kabinet en Kamer Maatschappijleer en *M&P* serieus nemen, dan worden docenten Maatschappijleer de eerst aangewezen om in het kader van de Wet Inburgering in Nederland - de nieuwe WIN - het onderdeel KNS te verzorgen. 'Eindelijk', moeten we dan roepen, want eigenlijk is het een schande dat Maatschappijleer niet al bij de eerste WIN van 1998 werd betrokken. Ten slotte misschien wel de grootste verrassing van dit nummer: Grom maakt zichzelf bekend!

Hans van der Heijde

Oud-hoofdredacteur Rasing legt uit waarom leraar geen loser meer is

Het Radboud Magazine van de Nijmeegse universiteit sprak met alumni die voor het leraarsvak hebben gekozen. Ook oud-hoofdredacteur van Maatschappij & Politiek Wim Rasing kwam aan het woord. Hij schets in het interview de omslag van vuilnisvatvak, waarin docenten de eigen interesses konden botvieren: van geitewollen-sokkentype tot typen als Janmaat naar zeer gestructureerd vak. Hoewel hij eigenlijk voor een baan als onderzoeker wilde kiezen, was hij verkocht toen hij in 1984 in Arnhem iemand voor drie maanden verving. Nu spreekt hij over het meest swingende beroep: '... omdat het ieder uur anders is!'

Kritisch is Rasing over de hoeveelheid administratie: 'Als er een lamp kapot ging was het vroeger: "Henk, heb je een lamp voor mij?". Nu moet je een kluskaart invullen. Die gaat dan in de kluskaartbak, die door het hoofd kluskaartbakken wordt geleegd, die vervolgens iemand aanstuurt'. Ook mist hij de tijd waarin in de klas nog verhalen werden verteld. Dat doet hij nu veel minder dan vroeger. De kunst is nu een balans te vinden tussen de frontale hoofdrolspeler en coachende figuur. Nu moeten leerlingen zelf alles opzoeken en dat vinden ze saai. 'Rasing, jij kunt een lekker verhaal afsteken, jij inspireert ons', zo krijgt Wim Rasing vaak te horen. (Bron: Paul van Laere, 'De leraar is geen loser meer', in: Radboud Magazine, september 2004)[LM]

Goed beroepsonderwijs cruciaal voor Lissabon-doelstellingen

De Sociaal-Economische Raad (SER) heeft in december een unaniem advies over het beroepsonderwijs uitgebracht. Daarin werd het belang van het beroepsonderwijs voor de kenniseconomie onderstreept. Vakbondsbestuurster Agnes Jongerius (FNV) benadrukte dat de overheid meer verantwoordelijkheid voor het beroepsonderwijs moet nemen, de overheid kan niet volstaan met het formuleren van algemene doelstellingen en het geven van een zak geld. Ook vroeg zij aandacht voor het onderwijspersoneel. Van hen wordt veel gevraagd. Bovendien zal binnen afzienbare tijd een tekort aan leerkrachten ontstaan. Er zal ten aanzien van hun beloning dan ook een inhaalslag moeten worden gemaakt, aldus Jongerius.

De voorzitter van het Midden- en Kleinbedrijf (MKB), Loek Hermans, bepleitte een grotere invloed van het sectorale bedrijfsleven op het beroepsonderwijs. Onderwijsinstellingen moeten verplicht worden wederzijds bindende afspraken met het bedrijfsleven en met andere stakeholders, zoals de hogescholen en het vmbo, te maken.

Kroonlid Margo Vliegthart onderstreepte het belang van flexibiliteit voor de onderwijsinstellingen. Er moet op centraal niveau niet te veel worden dichtgetimmerd; dat kan tot verstarring leiden. De scholen moeten juist met de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt kunnen mee bewegen. Zo wordt meer aandacht voor een leven lang leren mogelijk.

(bron: SER-advies over Koers Bve, december 2004)[LM]

Nieuwe concept examenprogramma's Tweede Fase 2007

Vlak voor Kerst zijn de nieuwe concept-

examenprogramma's voor de Tweede Fase naar de minister van Onderwijs gestuurd. Het gaat hier om voorstellen die in het schooljaar 2007-2008 voor de vierde klas leerlingen ingevoerd gaan worden. Zij gaan hier dan in 2009 (havo) en in 2010 (vwo) centraal examen over doen.

Deze voorstellen zijn te lezen op de internetpagina www.slo.nl. Voor Maatschappijleer 1 is er het nieuwe examenprogramma te vinden waarvan in het Maatschappij & Politiek (2004) nummer 8 al melding werd gemaakt. Voor Maatschappijleer 2 is het huidige examenprogramma geglobaliseerd.

Tevens heeft de Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven (CEVO) een voorstel gedaan om de huidige 3 examendomeinen naar twee terug te brengen en die niet langer te laten rouleren. Vanaf 2009 en 2010 worden dan vast de domeinen politieke besluitvorming en criminaliteit op het centrale examen bevraagd. De andere domeinen komen in het schoolexamen aan bod.[LM]

Leerlingen stellen keuze voor vervolgstudie steeds meer uit

Universiteiten en hogescholen zijn gewend om in december al zicht op het aantal aanmeldingen voor het nieuwe studiejaar te hebben. Nu is er echter geen pijn op te trekken, zo meldt NRC Handelsblad in een artikel met de kop 'Bang om te kiezen'. Leerlingen zijn bang om verkeerd te kiezen en om dingen uit te sluiten wanneer ze een bepaalde keuze maken. Ook

het beperkte aantal jaren studiefinanciering speelt mee. Studenten die voortijdig hun studie beëindigen moeten reeds ontvangen studiebeurs terugbetalen.

Er is een tendens waar te nemen van leerlingen die 'een jaartje niets doen'. Een geïnterviewde vwo-leerlinge meldde dat van haar klas de helft het niet wist en besloot een jaartje thuis te blijven.

Universiteiten en hogescholen halen alles uit de kast om de last-minute kiezer binnen te halen: proefstuderen, workshops, meeloopdagen, schoolseminars inclusief een overnachting op een studentenflat, masterclasses en veldwerk. Maar de belangen voor hen zijn dan ook groot. Elke student die zich inschrijft en zijn diploma haalt, levert universiteiten en hogescholen tussen de 19.000 en 30.000 euro op. (bron: Michelle Haest, 'Bang om te kiezen', in: NRC Handelsblad, 23 december 2004)[LM]

Vmbo-leerling wenst scheiding theoretische en beroepsgerichte leerweg

Leerlingen van het vmbo willen gedeels terug naar de oude schoolstijl, waarin de theoretische leerweg (mavo) en de praktijkopleiding (vbo) aparte opleidingen zijn. Van de scholieren die aan de theoretische opleiding deelnemen geeft 46 procent de voorkeur aan de oude stijl. Van de praktijkleerlingen zegt 30 procent naar de oude situatie terug te willen. Dit blijkt uit onderzoek van Aromedia.

Een derde van de leerlingen maakt het niets uit en 16 procent van de scholieren laat de situatie het liefst zoals deze nu is. Van de theoretische leerlingen denkt een kwart beter te leren op een school met alleen leerlingen die dezelfde leerweg volgen. Een vijfde van de praktijkleerlingen heeft hetzelfde gevoel.

Aromedia doet jaarlijks onderzoek onder 35.000 scholieren en studenten en onder-

steunt leerlingen bij keuzen op het gebied van studie en werk.

(bron: Novum)[LM]

Profielcommissies aan de slag

De minister van Onderwijs, Maria van der Hoeven, installeert in februari 2005 twee profielcommissies: één voor de natuurprofielen en één voor de maatschappijprofielen. Deze commissies moeten met een advies op korte termijn en lange termijn komen. Voor de commissie voor de natuurprofielen zal het korte termijn advies gaan over het nieuwe, geïntegreerde bètavak, de profielkeuzevakken in het profiel Natuur en Gezondheid, Algemene Natuurwetenschappen (ANW) in het havo en over het vak Wiskunde in relatie tot de bètadoorstrom.

De commissie voor de maatschappijprofielen brengt een korte termijn advies uit over het kunstvak, ANW in het havo en over het vak Wiskunde in relatie tot de alfa/gammadoorstrom.

Op lange termijn gaan de commissies adviezen uitbrengen over de inhoudelijke vernieuwingen van de profielen in de Tweede Fase. Het gaat daarbij om de inhoud van de profielen in samenhang, waaronder de hoofdlijnen van de inhoud van de vakken.

In beide commissies zitten leden vanuit het bedrijfsleven, de wetenschap, het voortgezet en hoger onderwijs en de inspectie. Het secretariaat wordt gevoerd door Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO). (bron: persbericht SLO, januari 2005)[LM]

VVD-fractie pro en contra het vmbo

In een interview in de onderwijsbijlage van NRC Handelsblad van zaterdag 9 januari jongstleden sprak Clemens Cornielje, van

1994 tot 2002 woordvoerder voor onderwijs van de Tweede-Kamerfractie van de VVD, zich uit voor behoud van het vmbo. Daarmee keert hij zich resoluut tegen de conclusies van de VVD-nota over het vmbo van Eric Balemans, de huidige VVD-woordvoerder voor onderwijs. Met alleen nog 'Politie' en 'Veiligheid' in zijn portefeuille lijkt dat een tamelijk gratuite oprisping van een backbencher, maar Cornielje zit nog wel de Onderwijscommissie van de Tweede Kamer voor. Cornielje in NRC: 'Het idee achter het vmbo is goed. Er wordt niet gekeken naar niveau's, zoals op het havo en vwo, maar naar de leerstijl van de scholieren'. Cornielje meent dat het vmbo slachtoffer van negatieve beeldvorming is: 'Als we nog gewoon technische en huishoudscholen hadden gehad, waren de problemen niet minder groot geweest. Het vmbo krijgt overal de schuld van. De segregatie in het onderwijs, het geweld op school. (...) Na de moord op Hans van Wieren op het Terra College, een jaar geleden, is het vmbo daar het slachtoffer van'. Fractievoorzitter Jozias van Aartsen noemde het vmbo een drama en zei naar vakwerkscholen terug te willen. Cornielje: 'Zo'n term als vakwerkschool slaat terug op een tijd toen er nog geen computers waren en je op je twaalfde een vak ging leren. Je suggereert daarmee dat het vmbo een soort eindstation is, terwijl we het er allemaal over eens zijn dat het op een vervolgopleiding voorbereidt'. (bron: NRC Handelsblad, 9 januari 2005)[HvdH]

Maatschappijleer actueel?

COEN GELINCK

Na de moord op Theo van Gogh - ik schrijf dit vier weken na zijn dood - kwam bij mij de vraag op of wij als docenten Maatschappijleer op een goede manier aandacht aan de actualiteit besteden? Het stellen van voornoemde vraag in een vakblad voor maatschappijleerdocenten is natuurlijk vergelijkbaar met vloeken in de kerk: aandacht voor actualiteit is immers inherent aan ons vak. Een **verkenning door Coen Gelinck.**

Maatschappijleerdocenten passen onze lessen aan als de actuele maatschappelijke ontwikkelingen daar aanleiding toe geven, we doen elke maand een nieuwsquiz of we laten leerlingen elke week een presentatie over het nieuws van die week houden. De actualiteit is volledig met ons vak verweven, dus waarom zou je jezelf en je vakgenoten deze vraag stellen?

Misschien omdat de neiging een lesopzet van vorig jaar uit de kast te trekken - in elk geval bij mij - groot is. Ik sta nu een jaar of zes voor de klas en vind het niet moeilijk om al improviserend de nieuwsfeiten van dit jaar in de lesopzet

van vorig jaar te verwerken. Meestal lukt dat aardig en dus lijkt er van een echt probleem geen sprake. Toch vraag ik me wel eens af of de actualiteit niet wat meer aandacht behoeft.

Ramp voor leraar

Die vraag dringt zich vooral op als er sprake is van *echte* calamiteiten: 11 september 2001, de moord op Pim Fortuyn, de moord op docent Hans van Wieren van het Haagse Terra College, de aanslag op de treinen in Madrid op 11 maart 2004 en de moord op Theo van Gogh. Bij elk van deze gebeurtenissen vroeg ik me af op welke manier ik hier in mijn lessen aandacht aan zou moeten besteden. Deze vraag leefde niet alleen bij mij: ook de schoolleiding, ouders *en* leerlingen keken naar de docenten Maatschappijleer om *iets* met deze schokkende nieuwsberichten te doen. Ons vak gaat immers over de maatschappij, dus zouden juist wij in staat moeten zijn om schokkende maatschappelijke gebeurtenissen op een pedagogisch verantwoorde manier in het juiste kader te plaatsen.

Hoe?

Hoe gaat u om met die vraag om *iets* met de actualiteit te doen? Zelf vind ik het moeilijk een adequaat antwoord te geven. Vaak is de schok op het moment zelf zo groot dat ik niet weet wat ik ervan moet denken en hoe ik het gebeurde een plek in mijn lessen moet geven.

Ik weet niet hoe u het ervaart, maar ik heb - geboren in 1972 - alle bovengenoemde gebeurtenissen altijd als ondenkbaar beschouwd. Naast mijn eigen schok over dit soort gebeurtenissen speelt ook de platte werkelijkheid me parten. Juist in de week van de moord op Van Gogh had ik schoolexamtoetsen gepland, dus die moesten gewoon doorgaan. Ook allerlei andere dagelijkse besommeringen op school hielden me af van het formuleren van een adequaat antwoord op de vraag: 'Doen jullie er bij Maatschappijleer *iets* aan?'.

Niet alleen improviseren

Het is niet voldoende om al improviserend schokkende actuele ontwikkelingen in *bestaande lessen* te verweven. Natuurlijk kun je bij het onderwerp Rechts-

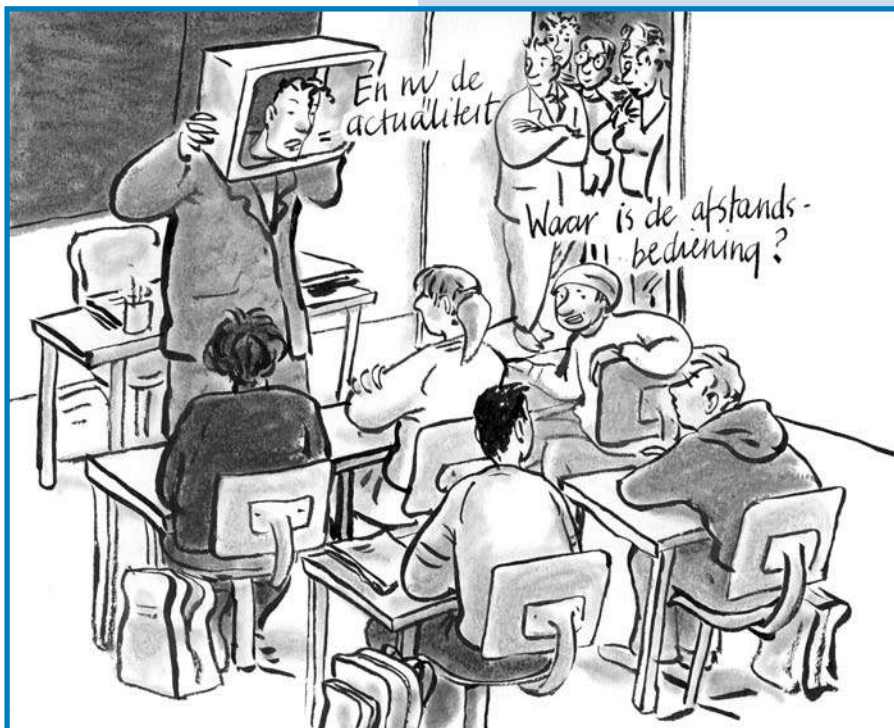
staat infiltratie in terroristische netwerken als voorbeeld nemen in plaats van preventief fouilleren in wijken met veel criminaliteit. Maar daar kom je er mijns inziens niet mee.

Wat staat ons te doen als er binnenkort weer iets ondenkbaars gebeurt? Als wij een bijdrage willen leveren aan een samenleving die niet verder verscheurd raakt alsook aan jongeren die geestelijk redelijk gezond opgroeien, dan moeten we - als landelijke maatschappijleersectie - op die vraag een antwoord hebben.

Mogelijkheden

Volgens mij zijn er drie mogelijke activiteiten die docenten met leerlingen kunnen ondernemen om schokkende nieuwsfeiten een plek te geven:

1. *praten*: je vraagt je samen met een klas af wat er precies is gebeurd, wat dit voor de samenleving betekent en hoe er mee om te gaan;
2. *discussiëren*: je vraagt je leerlingen wat zij ervan vinden. Je laat leerlingen hun mening geven en geeft ze de ruimte anderen van hun mening te overtuigen; en
3. *uitleggen en analyseren*: je probeert de actuele ontwikkelingen vanuit de benaderingswijze van Maatschappijleer te duiden. Je probeert uit te leggen hoe het komt dat dit is gebeurd, welke rol politiek, media en socialisatie daarbij spelen en wat de maatschappelijke gevolgen van een dergelijke gebeurtenis kunnen zijn.

Illustratie: Jolet Leenhouts

Je zou deze drie activiteiten ook als fasen van een verwerkingsproces kunnen opvatten. Hierbij is het gevaar aanwezig dat docenten en leerlingen in de tweede fase - de discussie - blijven steken. Als leerlingen alleen maar worden geholpen hun mening te uiten, zou dat wel eens een averechts effect kunnen hebben. Als in onze klaslokalen moslims en christenen, gematigden en radicalen, socialisten en liberalen, kakkers en gabbers hun mening over de aanpak van fundamentalisme, de noodzaak van integratie of de vrijheid van onderwijs hebben gegeven, zijn we nog geen stap

verder. In deze tijden waarin de mening, mijns inziens, nogal wordt overgevoerd moeten docenten Maatschappijleer een stap verder willen gaan.

Bestaande, bewezen inzichten

Een docent Maatschappijleer moet verklaren en uitleggen en moet betekenis aan maatschappelijke ontwikkelingen geven. We moeten uitleggen wat er aan de hand is, welke maatschappelijke ontwikkelingen hieraan hebben bijgedragen, wat de rol van de media is, wat de gevaren voor onze democratie en rechtsstaat zijn en hoe leerlingen zelf een bijdrage aan een democratische samenleving kunnen leveren. We zouden de resultaten van sociologisch of sociaal-psychologisch onderzoek moeten gebruiken om de complexe werkelijkheid uit te leggen.

Om een voorbeeld te geven: na de moord op Theo van Gogh werd in de media veel over *wij* en *zij* gepraat. In mijn lessen ontstonden dan ook discussies over de vraag of je wel *wij-en-zij*-labels mocht plakken, en welke groep je dan precies met dat woord *zij* bedoelde. Het is mogelijk deze discussie een niveau hoger te tillen door uit te leggen dat in de sociale psychologie *wij-en-zij*-denken een zeer bekend fenomeen is. Uit onderzoek blijkt immers dat de meeste mensen meer houden van mensen die op hen lijken dan van mensen die niet op hen lijken.

Er is ook onderzoek gedaan naar de relatie tussen *groepsleidmaatschap* en het ontstaan van vooroordelen. Muzafer Sherif stuurde in de jaren vijftig 24 blanke jongens uit de lagere middenklasse naar een zomerkamp. Daar verdeelde hij ze in twee groepen: de *Red Devils* en de *Bull Dogs*. Nadat beide groepen in een competitie om een prijs hadden moeten strijden, ontstonden vijandigheden tussen beide groepen. De conclusies van het onderzoek luidde dat 'alleen al het instellen van groepen ertoe leidde dat de jongens zich met hun eigen groep gingen identificeren' en dat 'het starten van een competitie tot vooroordelen en geweld tussen de groepen leidde'.

Met dit voorbeeld zou je als docent duidelijk kunnen maken dat groepen vooroordelen ten opzichte van elkaar ontwikkelen, ook als ze nauwelijks van elkaar verschillen. Deze vooroordelen worden sterker als de verschillen tussen groepen groter zijn en/of als bij de ene groep de indruk ontstaat dat de andere groep het veel beter heeft of wordt voorgetrokken. In dat soort situaties kunnen zich zelfs gewelddadige confrontaties voordoen.

Internetpagina met tips

Het is van een maatschappijleerdocent te veel gevraagd om in hectische tijden de sociaal-wetenschappelijke handboeken uit de kast te pakken. Het is in elk geval niet het eerste waaraan ik zelf in een dergelijke situatie denk.

Maatschappijleer als instituut behoeft eigenlijk een groep docenten die op dit soort momenten samen over de inhoud van lessen Maatschappijleer van die week nadenken. Misschien kan *Maatschappij & Politiek* het resultaat van die brainstormsessie dan op de - nog te ontwikkelen - *M&P*-internetpagina zetten. Alle lezers van dit blad kunnen dan met een druk op de knop een actuele en sociaal-wetenschappelijk verantwoorde lesopzet downloaden. Op die manier kunnen we schokkende nieuwsfeiten in een kader te plaatsen, zonder dat iedereen zelf het wiel hoeft uit te vinden. Volgens mij zouden onze leerlingen daar enorm van profiteren. ■

Pacificatie of activering

KEES AARTS

Verkiezingen zijn bij uitstek een onderwerp om tijdens de maatschappijleerlessen te behandelen. Zeker als, aan de vooravond van de invoering van een nieuw kiesstelsel, de vraag over de meest ideale vorm hiervan centraal staat.

Een beschouwing.

‘Het land was diep verdeeld. De verschillende godsdienstige stromingen hadden tientallen jaren lang hun conflictstof opgespaard. Daarnaast woonde in het noorden een bevolkingsgroep waarvan sommigen zelfs uit het staatsverband wilden treden. De machthebbers besloten daarom een commissie van wijzen te benoemen, die in deze crisis een nieuw kiesstelsel moest voorstellen. De commissie kwam na enig beraad met het volgende voorstel: verkiezingen zouden voortaan volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging plaatsvinden. Het gehele land zou daarbij feitelijk als één enkel kiesdistrict gelden. Alleen op deze manier zou kunnen worden voorkomen dat bij verkiezingen een grote bevolkingsgroep alle kleinere groepen uit het parlement zou wegduwen.’

Nederland?

Over welk land gaat het hierboven? Gewend als we zijn om onszelf als de maat der dingen te beschouwen, komt Nederland anno 1917 als eerste op - vooruit, dat van die Friezen is wat overdreven, maar verder klopt

het aardig. De Pacificatie bracht inderdaad een kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging voort, waarin het land als één district werd beschouwd. Elke politieke groepering kreeg in de Tweede Kamer voortaan zetels naar evenredigheid met haar electoraal succes.

Irak

Het gaat hierboven natuurlijk niet om Nederland in 1917, maar om Irak in 2005: een sjiitische meerderheid staat tegenover een soennitische minderheid en in het noorden wonen Koerden en Turkmenen die niet veel met Bagdad op hebben. In augustus nam de Iraakse Nationale Conferentie het voorstel ter invoering van een extreme vorm van evenredige vertegenwoordiging van de Verenigde Naties en de Amerikanen over.

Als dit wordt geschreven, zijn de verkiezingen van 30 januari nog toekomst. Negen brede coalities (zowel soennitisch als sjiitisch), 73 andere partijen en 27 individuele kandidaten hebben zich voor deelname ingeschreven. Iedere kiezer heeft dus de keuze uit 109 opties. Wie beweerde

dat democratie in Irak niet leeft? De campagne wordt echter gekenmerkt door heel veel geweld en de dreiging van een grootschalige boycot door de soennitische bevolking. De kans bestaat dat de verkiezingen nog worden uitgesteld. Ironisch genoeg is het belangrijkste verschil tussen het Nederlandse kiesstelsel na 1917 en het Iraakse van nu, dat Nederland een opkomstplicht kreeg terwijl die in Irak nu juist ontbreekt.

Parallellen

Het zal sommigen misschien al te ver gaan om het Nederlandse kiesstelsel in één zin met dat van Irak te noemen. De verschillen tussen ons toen en de Irakezen nu zijn erg groot: het gebrek aan democratische traditie en politieke stabiliteit, buitenlandse bezetters, andere godsdienstige stromingen, economische ontwikkeling en bovenal het politiek getinte geweld. Deze verschillen vormen voor een kiesstelsel echter slechts de context. Echt relevant voor de keuze voor het ene of het andere stelsel is de vraag wat dit stelsel moet bewerkstelligen? Een stabiele parlementaire meerderheid of een zo getrouw mogelijke afspiegeling van de politieke opvattingen onder de kiezers? Banden tussen de parlementsleden en hun dorp of stad, of juist niet? De parallellen tussen het Nederland van begin twintigste eeuw en het Irak van begin eenentwintigste eeuw zijn onmiskenbaar. Er zit echter wel bijna honderd jaar tussen en Nederland is in die tijd veranderd.

Kiesstelsel geen demper

De Nederlandse samenleving heeft een langdurig proces van modernisering doorgemaakt: ontzuiling, secularisatie, individualisering. Het kiesstelsel heeft hierdoor zijn functie als demper van de maatschappelijke tegenstellingen voor een groot deel

verloren. Sterker: het kiesstelsel dreigt voor trendgevoelige partijen en politici, die in Nederland extreem gemakkelijk in het parlement kunnen doordringen, een vehikel te worden. Dat komt door de eenzijdige nadruk op evenredige vertegenwoordiging, ten koste van die andere functie van verkiezingen: de vorming van regeermacht.

Hervormingsplannen

In de reeks van hervormingsplannen voor het kiesstelsel die sinds de jaren zestig in Den Haag hebben gecirculeerd, was de wens van een meer rechtstreekse relatie tussen verkiezingsuitslag en regeringsvorming altijd aanwezig. Een van de middelen daartoe was de invoering van een (gematigd) districtenstelsel. Een neveneffect daarvan zou zijn dat er een meer directe band tussen kiezers en gekozenen in de districten ontstond - dat element wordt ook in het Nederlandse kiesstelsel gemist.

Geen van die hervormingsplannen van de afgelopen decennia heeft het zover gebracht als het huidige voorstel. Alle oudere plannen liepen vroeger of later stuk op het soort conservatisme dat politieke macht met zich mee brengt. Daarvoor is in het huidige voorstel wel een prijs betaald. Aan de evenredigheid van de verkiezingsuitslag wordt namelijk op geen enkele wijze getornd. Het gemengde evenredigheidsstelsel met meervoudige districten levert bij dezelfde landelijke verkiezingsuitslag precies dezelfde zetelverdeling op als het huidige stelsel. Aan een meer rechtstreekse relatie tussen verkiezingsuitslag en regeringsvorming zal het nieuwe stelsel dan ook helemaal niets bijdragen.

Kiezer en districtskamerlid

Het nieuwe kiesstelsel zal wel aan een betere band tussen kiezers en

hun districtskamerleden bijdragen - de laatsten zullen in het district zichtbaar moeten zijn om electoraal succes te behalen. Ook zal het bijdragen aan een revitalisering van de politieke partijen, die nu al hard op zoek naar goede districtskandidaten zijn. In feite is het voorstel voor een nieuw kiesstelsel in Nederland hiermee een bewuste poging om de verkiezingen in Nederland voor het electoraat aantrekkelijker te maken. Vergroting van de politieke betrokkenheid van de kiezers staat voorop.

Bron: W.K. Haselden, in: *Daily Mirror*, 30 mei 1929. Ontleend aan: *The Centre for the study of Cartoons and Caricature*, GB.

Pacifierende of activerende rol

Daarmee beoogt het nieuwe kiesstelsel precies het tegenovergestelde van het oude. *Electoral engineering* is de term die politicologen gebruiken om aan te geven dat kiesstelsels worden ingevoerd en gewijzigd om bepaalde doelen te bereiken. In het Nederland van 1917, en in het Irak van 2005, hield dit *engineering* in dat door de keuze van het kiesstelsel de massa's

Hoe gaan we stemmen?

Het voorstel voor het nieuwe kiesstelsel zal waarschijnlijk dit voorjaar in de Tweede Kamer worden behandeld. In het kabinetsvoorstel krijgen kiezers vanaf 2007 bij de Kamerverkiezingen twee stemmen: één voor een landelijke lijst en één voor een districtskandidaat. De verdeling van zetels over de partijen wordt daarbij door de eerste stem bepaald. De tweede stem bepaalt voor een deel wie de zetels voor de partijen gaan bezetten. Maximaal 75 Kamerleden zullen zo als vertegenwoordiger van een district worden gekozen.

Het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) ontwikkelde een internetpagina met verschillende alternatieven voor het kiesstelsel. Waarin verschilt het kabinetsvoorstel van ons huidige systeem? Welke gevolgen zou invoering van het Amerikaanse of het Ierse stelsel in Nederland kunnen hebben? Door kenmerken en verschillen naast elkaar te zetten wordt de bezoeker wegwijs in de wereld van de kiesstelsels.

Het kabinet stelt voor Nederland in twintig districten in te delen, waarbij per district, afhankelijk van het aantal inwoners, twee of meer van de 75 districtskamerleden worden gekozen. Door enkele partijen is voorgesteld slechts één Kamerlid per district te kiezen. Het aantal districten zou dan hoger moeten worden, bijvoorbeeld zestig. Als alternatief is ook geopperd om Nederland in 150 districten in te delen, waarbij alleen kandidaten die in een district de absolute meerderheid halen een zetel krijgen. Een deel van de partijen ziet overigens helemaal niets in de voorstellen van minister Thom de Graaf (Bestuurlijke Vernieuwing). Zij geven de voorkeur aan het huidige kiesstelsel. Op de internetpagina www.hoegaanwestemmen.nl zijn alle discussiepunten en alternatieven in verschillende modellen ondergebracht. Bezoekers kunnen de kenmerken van deze modellen met elkaar vergelijken en uitproberen hoe het stemmen volgens de nieuwe regels in zijn werk gaat. Mening en reacties kunnen bezoekers kwijt op het prikbord. Uiteraard volgt de internetpagina ontwikkelingen in de discussie over de voorstellen in de rubriek Nieuws.

konden worden gepacificeerd. In het Nederland van 2005 komt het erop neer dat de wijziging van het kiesstelsel de massa's weer in beweging moet krijgen. ■

Kees Aarts is verbonden aan de Faculteit Bedrijf, Bestuur en Technologie van de Universiteit Twente, en als bestuurslid van de Stichting Kiezersonderzoek Nederland belast met de voorbereiding van het Nationaal Kiezersonderzoek 2007.

Geen WIN-WIN

HANS VAN DER HEIJDE EN BABAK REZVANI

In de zoektocht naar de juiste vorm van inburgering lijkt de meest voor de hand liggende optie over het hoofd te worden gezien. In dit betoog zijn Hans van der Heijde en Babak Rezvani van mening dat Kennis van de Nederlandse Samenleving (KNS) bij uitstek een aangelegenheid voor Maatschappijleer is.

Het decembernummer van *Maatschappij & Politiek* van 2002 was aan het thema Inburgering gewijd. De Wet Inburgering Nieuwkomers (WIN), van kracht sedert 1998, kreeg er toen hard van langs. Die wet deugde niet en de uitvoerende instanties maakten er ook nog eens een keer een potje van. De M&P-contribuanten hoefden nauwelijks zelfstandig onderzoek te doen om hun kritiek hard te maken. Meerdere kritische rapportages, met die van de Algemene Rekenkamer als politiek meest zwaarwegende notitie, waren toen al beschikbaar.

Losse flodders

De toenmalig verantwoordelijke bewindsman beloofde daadkrachtig ingrijpen en begon na alle kritiek militair jargon over *task-forces* uit te slaan. Kort daarna verdween hij uit de politiek en uit de media.

Op haar beurt geconfronteerd met en verantwoordelijk gesteld voor het falen van de WIN, leek minister Rita

Verdonk (Vreemdelingenbeleid en Integratie) begin 2004 voor de vlucht naar voren te kiezen: een paar honderdduizend extra allochtonen verplicht naar de cursus, zelf betalen en boetes bij uitval of sjezen voor het examen. Op ferme toon sloeg ze met dat soort taal om zich heen.

Allochtoon Nederland verbleekte rond de neus. Het bleken losse beleidsflodders die voor het oppoetsen van een media-imago van een stevige tante waren bestemd, maar feitelijk niet eens krachtig genoeg waren om er een hand mee te schudden.

Nieuwe WIN

Tegelijkertijd wordt in de luwte al enige tijd aan een nieuwe WIN (nu: Wet Inburgering in Nederland) gewerkt. Deze moet op 1 juli van dit jaar van kracht worden. Ad Bakker, voorzitter van het Netwerk Maatschappij Oriëntatie, berichtte in *Maatschappij & Politiek* van november 2004 over de veranderingen die de Adviescommissie Normering

Inburgeringseisen (de Commissie Franssen) voor die cursuscomponent voorstelt - een cursus die van Maatschappelijke Oriëntatie tot Kennis van de Nederlandse Samenleving (KNS) zal worden omgedoopt.

Onsje meer?

De belangrijkste conclusie die uit Bakkers berichtgeving valt te trekken, is dat de Commissie Franssen niet verder komt dan de kruideniersstrategie van 'mag het ietsje meer wezen?'. In *Maatschappij & Politiek* van december 2002 verweten de voornaamste critici dat de oude WIN onduidelijk was over hetgeen met inburgering en integratie werd bedoeld en hoe het streven daarnaar zich tot burgerrechten en -plichten verhoudt.

Men zou denken dat de Commissie Franssen zich uitgebreid met die vragen heeft beziggehouden en eindelijk duidelijkheid heeft geschapen. Maar helaas, tengevolge van het niet willen of kunnen beantwoorden daarvan verwerd KNS tot net zo'n mistwolk als de oude cursus.

Men zou denken dat de Commissie Franssen zich uitgebreid met die vragen heeft beziggehouden en eindelijk duidelijkheid heeft geschapen. Maar helaas, tengevolge van het niet willen of kunnen beantwoorden daarvan verwerd KNS tot net zo'n mistwolk als de oude cursus.

KNS

'KNS zal van werkelijke integratieperspectieven uitgaan en die perspectieven worden driedelig benaderd', schrijft Bakker: 'vanuit de nieuwkomer, op basis van verwachtingen van de ontvangende samenleving en op basis van statistische beschrijvingen van nieuwkomers'.

Vanuit de nieuwkomers; daar lijkt niets mis mee. Hier fungeert de cursus als een soort vraagbaak en als zodanig levert die een bijdrage aan de sociale redzaamheid van de nieuwkomers. Overigens moet de KNS-aanbieder goed beslagen ten ijs komen, zo blijkt uit Bakkers voorbeelden, die aan zijn eigen cursuspraktijk zijn ontleend.

Ontvangende samenleving

Met betrekking tot de verwachtingen van de ontvangende samenleving moet de angst de Commissie om het hart zijn geslagen. Hier wordt namelijk alles in vraagvorm gepresenteerd en elke verantwoordelijkheid voor verdere invulling geheel bij de overheid neergelegd.

Het gaat hier om 'verwachtingen in de Nederlandse samenleving ten aanzien van kennis, vaardigheden en attitudes onder nieuwkomers' en om 'houdingen ten opzichte van arbeid, media, partnerkeuze, opvoeding, onderwijs, goed nabuurschap, grondrechten, rechtsstaat, veiligheid, democratie en politieke vrijheden', waarvan 'de Nederlandse samenleving uitgaat'.

Nabuurschap

Hier wreekt zich het feit dat er niet over het onderscheid tussen burgerrechten en -plichten enerzijds en cultuurkenmerken anderzijds is nagedacht. Wie goed nabuurschap noemt, zal zich toch moeten realiseren dat dit in respectievelijk het Groningse Loppersum, het Limburgse Weert of Amsterdam-Zuid heel verschillend wordt uitgelegd. Pogingen tot veralgemenisering leiden hooguit tot stereotypen. Afgezien daarvan is het iemands eigen zaak, allochtone nieuwkomer of niet, in hoeverre hij zich aan lokale nabuurschapsgebruiken wenst te conformeren. Het is overigens vreemd om in een dergelijke opsomming gastvrijheid niet op te nemen; komt dat door de afwezigheid daarvan in Nederland?

De Commissie stelt dat op basis van statistische gegevens gemiddelde verschillen tussen nieuwkomers en Nederlanders in het algemeen kunnen worden beschreven en KNS-inhouden zouden kunnen worden afgestemd. De Commissie laat wederom een hele lijst van items volgen, niet

Commissievoorzitter Franssen.
(Foto: Martijn Beekman)

toevallig vrijwel dezelfde als die van de verwachtingen van de ontvangende samenleving.

cultuur en Cultuur

Voor een helder idee van wat een dergelijke cursus behoort te zijn leggen we het, met gebruikmaking van en verwijzing naar de betreffende *M&P* uit 2002, de Commissie Franssen nog maar eens uit.

Hieraan gaat een belangrijk onderscheid vooraf: tussen cultuur als mentale programmering en Cultuur als (bewustzijn van) een geheel van rechten en plichten, behorend tot het domein van de burgerlijke rechtsstaat.

Onder het eerste vallen al die vanzelfsprekendheden van de dagelijkse leefomgeving, waarbij het overigens veel uitmaakt of dat Loppersum, Weert of Amsterdam-Zuid is. Wie daar als nieuwkomer in beland moet veel leren en zal in veel misverstanden verstrikt raken, maar is bovenal autonoom in zijn keuzen over hetgeen hij wel en niet overneemt.

KNS en Cultuur

Aan die Cultuur met grote C zal de

nieuwkomer zich vanaf het moment dat hij zich in Nederland bevindt echter moeten onderwerpen. Dat betekent aanvaarding van de plichten en beperkingen die de rechtsstaat oplegt, maar ook de mogelijkheid kunnen aangrijpen om van die rechten te genieten. Die rechten en mogelijkheden en die plichten, beperkingen en verantwoordelijkheden maken, naast een portie zelfredzaamheid, wat ons betreft, de cursusinhoud van KNS uit: gedifferentieerd en wel en met gebruikmaking van vergaarde kennis over verschillen tussen land/regio van herkomst en Nederland.

KNS en Maatschappijleer

KNS is geen Nederlands als Tweede Taal (NT2), merkt Bakker terecht op, ook al werd Maatschappij Oriëntatie onder de bestaande WIN vooral door NT2-docenten verzorgd. 'Het is ook geen Maatschappijleer', zegt hij daarna. 'Voor een goede invulling van de inburgeringsprogramma's is namelijk een eigen, interdisciplinaire manier van denken vereist', aldus Bakker.

Die manier van denken heeft - althans bij deze denkers - nu tweemaal bewezen vooral verwarring te produceren. Dat kon en kan vanuit het perspectief van Maatschappijleer duidelijk worden bewezen. De conclusie die de Commissie Franssen al had moeten trekken - en die ze nu alsnog moet trekken - is dat Kennis van de Nederlandse Samenleving een aan gelegenheid voor Maatschappijleer moet worden. In die kringen hebben ze verstand van dit soort dingen en het lost meteen het bevoegdheidsprobleem op. ■

Hans van der Heijde is hoofdredacteur van Maatschappij @ Politiek. Babak Rezvani studeerde aan het Instituut voor de Lerarenopleiding van de Universiteit van Amsterdam.

Antwoord niet schuldig

NICOLE VAN EETEN EN MARIJE VAN VILSTEREN

In het in het kader van de opleiding tot eerstegraads docent Maatschappijleer doorliepen Nicole van Eeten en Marije van Vilsteren een zelfstandige lio-stage. Tedens hun onderzoek ondervonden zij dat theorie en praktijk niet altijd in overeenstemming met elkaar zijn.

Nicole van Eeten en Marije van Vilsteren ronden deze maand hun opleiding tot eerstegraads docent Maatschappijleer aan de Radboud Universiteit Nijmegen af.

Noten

1. Carr en Kemmis (in: Kelchtemans, 2000, p.42) omschrijven actieonderzoek als 'a form of self-reflective inquiry', waarbij docenten reflecteren op hun eigen handelen op basis van onderzoek in hun eigen praktijk.
2. de Volkskrant, 7 november 2004.

Vol enthousiasme en gewapend met een heel scala van werkvormen en goede ideeën begonnen we in september 2004, in het kader van de opleiding tot eerstegraads docent Maatschappijleer aan de Nijmeegse Radboud Universiteit, aan onze zelfstandige lio-stage aan het Dentron College in Horst en het Lorentz Lyceum in Arnhem. Termen als *activerende didactiek, zelfstandig leren en leren leren* gonsden nog na in ons hoofd en vol goede moed gingen we aan de slag om deze begrippen te verwezenlijken. Maar zoals wel vaker het geval is, bleek de theorie niet in overeenstemming met de praktijk. We stuiten op grote weerstand in de klas als we op een andere dan de gebruikelijke manier lesgeven.

Antwoorden

Wanneer leerlingen bijvoorbeeld de opdracht kregen om samen met medeleerlingen het goede antwoord te bepalen, in plaats van het in het antwoordenboekje op te zoeken, blokkeerde een groot deel van hen letterlijk. Wat als ze allemaal dezelfde verkeerde antwoorden hebben? Hoe kunnen ze nu weten dat ze het goed doen? Altijd kwamen ze tot de conclusie: 'dit heeft toch geen zin, want dan kunnen we alles wel bij u navragen. Dit werkt echt niet.' Wanneer echter de mogelijkheid werd gegeven

om met een antwoordenboekje de vragen na te kijken, bleek dat ze vaak letterlijk de goede antwoorden overschreven, zonder bij zichzelf te rade te gaan waarom het eigen antwoord fout zou zijn en het antwoord uit het boekje klopte.

Het hield ons bezig waarom leerlingen zo op het *goede* antwoord zijn gefocust en het eindproduct van hun leren belangrijker dan het eigenlijke leerproces lijken te vinden.

Het zogeheten actieonderzoek¹ dat we ter afsluiting van onze opleiding hebben uitgevoerd, leidde tot de onderzoeksvraag: 'Wat kunnen wij als docent in onze concrete lespraktijk doen om leerlingen zelfstandig (en zelfverantwoordelijk) te leren leren?'

Actieonderzoek

Het actieonderzoek bestond uit drie fasen: de nulmeting, de actie en de evaluatie. Allereerst is docenten naar hun visie op de hypothese gevraagd: 'Als leerlingen zelfstandig vragen uit het boek maken, schrijven ze, zodra ze een antwoordenboekje krijgen, letterlijk de antwoorden over, zonder na te denken waarom het (eigen) antwoord goed of fout is'. Daarnaast is in acht klassen (variërend van vmbo tot vwo) een enquête afgenomen om te achterhalen hoe leerlingen vragen maken en nakijken. Uit deze enquête konden enkele opmerkelijke conclusies worden getrokken.

Op de vraag 'Hoe ga je te werk bij het maken van vragen?', geeft de meerderheid van de leerlingen op het vmbo en het havo (respectievelijk 52,4 en 50,7 procent; N = 154) aan het antwoord in de tekst op te zoeken, terwijl een groot deel van de vwo-leerlingen (41,2 procent) eerst globaal de tekst leest en dan pas de vragen beantwoordt.

Als ze een antwoord niet weten, antwoordt ongeveer een derde van de leerlingen met een klasgenoot te

overleggen. Van de drie niveaus laten vmbo-leerlingen het meest het antwoord open als ze het niet weten en ongeveer 10 procent van de havo- en vwo-leerlingen wacht in een dergelijk geval tot ze het *goede* antwoord krijgt. Bij het nakijken van de vragen vergeleek een ruime meerderheid van de leerlingen het eigen antwoord met het gegeven antwoord en vult dit eventueel aan. Opvallend is dat 39,9 procent van de havo-leerlingen het antwoord letterlijk overschrijft, terwijl zowel op het vmbo als het vwo een aanzienlijk lager percentage (respectievelijk 20 en 15 procent) van de leerlingen dit gedrag vertoont. Op de vraag 'Van welke manier van nakijken leer je voor jouw gevoel het meest?', geeft 41,6 procent van de leerlingen de voorkeur aan het klassikaal nakijken van de vragen, 28,6 procent voor het nakijken met een antwoordboekje, 13,8 procent voor het overleggen met klasgenoten en vindt 11,6 procent nakijken geen zin hebben.

Zelfstandig leren

Op basis van de bevindingen uit de enquêtes hebben kan worden geconcludeerd dat veel leerlingen een reproductiegerichte leerstijl hebben, niet zelfstandig leren en erg docentgericht zijn. Om hier verandering in te brengen hebben we ons eigen docentengedrag onder de loep genomen en een aantal verbeteracties geformuleerd en uitgevoerd.

In één van de verbeteracties krijgen leerlingen de opdracht om zelf in groepjes verbanden tussen aan socialisatie gerelateerde begrippen te leggen (zie kader). De resultaten worden aan elkaar gepresenteerd. De leerlingen worden op deze manier *gedwongen* om zelf over de betekenis van de begrippen en het toepassen ervan na te denken. Creaties als 'kaaskop in Afrika' en 'integrerende rastakip' tonen aan dat ze daarin

slaagden, hetgeen ook uit de formulering van één van de groepjes blijkt: 'We hebben samengewerkt en als er meer tijd was hadden we meer de nadruk kunnen leggen op hoe de verbanden tussen de termen liggen. We hebben verschillende termen geleerd en geleerd om naar elkaar te luisteren'. Een dergelijke opdracht stimuleert leerlingen om een hoger denkniveau, zoals beschreven in de taxonomie van Bloom (in: Ebbens, 1996), te bereiken en stelt hen in staat om zelf actief en zelfstandig de lesstof te verwerken.

Veel leerlingen hebben een reproductiegerichte leerstijl, leren niet zelfstandig leren en zijn docentgericht.

Hetzelfde is het geval bij de opdracht waarbij leerlingen na het zien van een video 'Cultuur, in hokjes geduwd' (TeleacNot, *Focus op de maatschappij*, aflevering november 2004) zelf tot een definitie van cultuur moeten komen. Het doel is dat de leerlingen zelf actief over het verschil tussen een dominante cultuur, een subcultuur en een tegencultuur na gaan denken en zich de betekenis hiervan eigen maken door er zelf voorbeelden bij te bedenken. Na enkele beemoedigende woorden op het gebruikelijke commentaar zoals 'Kunt u ons niet gewoon de antwoorden geven mevrouw, want we snappen er niets van', 'Hoe weten we nu of het goed is?' en 'Gaan we dit straks nog bespreken?', gaan de leerlingen beetje bij beetje aan de slag. Regelmatig doen ze een beroep op de docent, maar door de vragen anders te formuleren en wat aanvullende informatie te geven, komen ze uiteindelijk zelf tot het antwoord, dat het helemaal niet zo moeilijk was als ze zelf dachten.

Obstakels

Ondanks het enthousiasme van enkele leerlingen ging een verandering in de werkwijze van zowel docenten als (daaraan gekoppeld) van leerlingen, met verwarring, onduidelijkheid en veel onzekerheid bij de leerlingen gepaard. Factoren als een beperkte oefening, angst voor het onbekende en het vasthouden aan de succesvolle, oude vertrouwde manier van werken, kunnen deels verklaren waarom leerlingen huiverig zijn om de stap naar het zelfstandig en zelfverantwoordelijk leren te maken. Daarnaast spelen ook de vorm van ons huidige onderwijs en de ontwikkelingsfase waarin leerlingen in het voortgezet onderwijs zich bevinden, een cruciale rol. Immers, zolang leerlingen aan het eind van de rit onderwijs worden getoetst, zijn alle vormen van het nieuwe leren - inclusief de Tweede Fase - volgens onderwijspsycholoog Martens² gedoemd te mislukken. De nadruk op het eindproduct van het leren - in plaats van op het leerproces zelf - daagt de leerlingen namelijk niet uit om de vertrouwde reproductiegerichte leerstijl voor een meer betekenisgerichte en zelfstandig leren stimulerende leerstijl te vervullen. Bovendien bevinden scholieren in het voortgezet onderwijs zich volgens Egan (1983; 1997) nu juist in een ontwikkelingsfase waarin ze, vanwege hun behoefte aan duidelijkheid en structuur en de neiging tot zwart-witdenken, niet zelfstandig kunnen leren. In de ideologie van de Tweede Fase wordt daarentegen een leerhouding van de leerlingen verwacht, die volgens de ontwikkelingsfase waarin ze zich bevinden tegennatuurlijk is (Blom, 2003). Mede hierdoor komt het zelfstandig en zelfverantwoordelijk leren (het ideaal van de Tweede Fase) niet goed van de grond.

Socialisatieopdracht vwo-4

Doel

Het fenomeen socialisatie zelfstandig leren door verbanden te leggen, een verklaring te zoeken en een model te maken en dit toe te passen.

De belangrijkste kenmerken van een cultuur worden telkens aan nieuwe leden overgedragen, zoals aan kinderen, aan immigranten, aan de leerlingen van een school, aan eerstejaarsstudenten, of aan werknemers van een bedrijf. Dit proces verloopt via:

- socialisatie
- enculturatie
- acculturatie
- sociale controle
- internalisatie
- socialiserende instituties

Product

- Een schema, model, tekening, strip, poster waaruit blijkt hoe deze begrippen met elkaar samenhangen en wat ze betekenen. Dit moet op een concreet voorbeeld worden toegepast
- Een korte, 2 minuten durende, toelichting bij het schema voor de klas in de vorm van een korte presentatie
- Presentaties worden door de klas op duidelijkheid en originaliteit beoordeeld en met eeuwige roem beloond!

Aanpak

- Zorg ervoor dat je allemaal precies weet wat de begrippen betekenen.
- Verdeel de taken:
 - Voorzitter - zorgt ervoor dat iedereen goed mee doet, en houdt de tijdsplanning in de gaten
 - Notulist - noteert de ideeën en opmerkingen tijdens de brainstorm
 - Presentator - presenteert in 2 minuten jullie resultaat
 - Tekenaar - zorgt ervoor dat het resultaat duidelijk op een flap-overpapier komt
 - Observator - praat niet mee, maar observeert het proces van samenwerken, vult het observatieformulier in en houdt de tijd in de gaten
- Brainstorm met elkaar over mogelijke verbanden tussen de begrippen.
- Brainstorm over concrete voorbeelden waarop je dit proces zou kunnen toepassen.
- Maak als resultaat van de brainstorm het schema (of iets dergelijks) en werk dit uit op de flap-over.
- Hang het resultaat op het bord.

Observatie formulier socialisatieopdracht

1. Hebben alle leerlingen even veel inbreng?
2. Zorgt de voorzitter ervoor dat iedereen aan het woord komt?
3. Kent iedereen de betekenis van de begrippen na het uitvoeren van de opdracht?
4. Beschrijf wat de aanpak van jullie groep was. Wat deden jullie in welke volgorde?
5. Vind je dit een goede manier? Wat zou je anders doen?
6. Wat vind je van de samenwerking in deze groep. Licht je antwoord toe (wat ging er goed, wat ging er minder goed?)
7. Wat hebben de leerlingen van deze opdracht geleerd (bijvoorbeeld kennis van het onderwerp, of vaardigheden, zoals discussiëren, samenwerken)?

Aanbevelingen

Door met de ontwikkelingsfase waarin de leerlingen verkeren rekening te houden en hen op die manier te begeleiden om zelfstandig te leren, zijn wij van mening dat het wel degelijk mogelijk is om leerlingen te helpen zelfstandig en zelfverantwoordelijk te leren.

Uit voornoemde verbeteracties blijkt namelijk dat leerlingen, ondanks de aanvankelijke weerstand, uiteindelijk goed in staat zijn om zelfstandig te leren; als de docent erin slaagt om hen *die* structuur, duidelijkheid en bevestiging te geven, waaraan ze behoefte hebben. Leerlingen kunnen niet van de ene op de andere dag hun complete leerstijl aan de eisen van de Tweede Fase aanpassen. In plaats van leerlingen met een volledig nieuwe lesmethode te confronteren, moeten docenten leerlingen bij het aanleren van een betekenisgerichte leerstijl actief en gestructureerd begeleiden.

Een eerste stap hierin is leerlingen laten beseffen dat het leerproces minstens zo belangrijk is als het leerresultaat, bijvoorbeeld door in de beoordeling het leerproces mee te laten wegen. Hiervoor zullen echter ook de opdrachten moeten worden aangepast, zodat het ook daadwerkelijk mogelijk is om het leerproces te toetsen. Immers, zolang de vragen alleen op het laagste denkniveau van Bloom (in: Ebbens, 1996) - namelijk het verwerven van kennis - zijn gericht, zullen leerlingen productgericht blijven leren. Als docenten leerlingen open en omvangrijke opdrachten met meerdere antwoordmogelijkheden laten maken, zullen ze geleidelijk aan tot het inzicht komen dat het juiste antwoord niet bestaat. Dan kan de Tweede Fase alsnog een succes worden. ■

Litouwen: Europees en onafhankelijk

WOLTER BLANKERT

Vorig jaar kreeg de Europese Unie tien nieuwe leden. Aandacht voor onze Europese medeburgers is op zijn plaats. Dit [achtergrondartikel](#) richt de schijnwerper op Litouwen, omdat dit land laat zien hoe de eigen identiteit onder de meest barre omstandigheden gehandhaafd kan blijven.

De Europese spurt die de drie Baltische staten, Estland, Letland en Litouwen, hebben getrokken is ongekend. Vijftien jaar geleden vormden ze een onderdeel van de toen onaantastbaar geachte Sovjet-Unie, nu zijn ze onafhankelijk en lid van de Europese Unie (EU) en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO). Een combinatie van snelle democratisering met economische hervormingen verklaart dat deze landen, als eersten van de kandidaat-lidstaten, zo vlot voor het Europese toelatingsexamen slaagden. Niets stemt de Litouwers vrolijker dan de wiskundig bepaalde bevinding van het Geografisch Instituut van Frankrijk dat hun hoofdstad Vilnius het geografische middelpunt van Europa vormt. De Litouwers zien dit als een erkenning van hun Europese karakter waarvoor zij eeuwen hebben gestreden.

De bevolking van Litouwen is relatief homogeen: ruim 80 procent bestaat uit Litouwers, waarvan het grootste deel rooms-katholiek is. De Russen en Polen vormen de belangrijkste minderheden met elk krap 10 procent van de bevolking.

In Estland (35 procent) en Letland (40 procent) ligt het percentage Russen veel hoger. De Esten en Letten zijn overwegend luthers. Elk van de drie Baltische staten heeft een eigen taal. Het Litouws en het Lets zijn uitsluitend aan elkaar verwant en vormen een eigen takje binnen de Indogermaanse talen. Het Ests vormt met het Fins en het Hongaars de geheel eigen Fins-Oegrische taalgroep.

Trots verleden

Litouwen kan op een verleden als grote mogendheid bogen. De barokke pracht van het huidige Vilnius vormt daarvan een weerspiegeling. Korte tijd strekte Litouwen zich zelfs uit van de Oostzee tot de Zwarte Zee. Maar het heeft, tot zijn intense verdriet, nooit de eer van deze opmerkelijke prestatie gekregen, omdat het al sinds 1350 met Polen een gemeenbest vormde. Het was een unie waarin beide landen aanvankelijk een grote mate van zelfstandigheid behielden, hetgeen misschien de betrekkelijke harmonie en stabiliteit ervan verklaart.

Voor buitenlandse geschiedschrijvers is dat allemaal te ingewikkeld. Als er al melding van de grootmacht van Midden-Europa van de vijftiende tot achttiende eeuw wordt gemaakt, dan spreekt men voor het gemak van *Polen* en wist daarmee Litouwen uit de geschiedenis. Het land verdween tijdens de Poolse delingen (1772-1795) daadwerkelijk van de kaart. Litouwen kwam onder Russische heerschappij en dat zou tot 1991, met een onderbreking tijdens het Interbellum, zo blijven. Van 1918 tot 1940 bestond de eerste Litouwse Republiek, met Kaunas als provisionele hoofdstad; Polen had Wilna en de historische hoofdstad Vilnius geannexeerd.

Eigen taal

Litouwen heeft dus twee eeuwen onder vreemde overheersing gezocht. Daarom is het verbazingwekkend dat het de eigen identiteit heeft kunnen handhaven. Het einde van Litouwen in 1795 werd door de opkomst van het Litouws gevolgd. De schrijvende bovenlaag had zich tot dan van Latijn en Pools bediend; het Litouws was de spreektaal van de ongeletterde plattelandsbevolking. De bovenlaag kreeg er belangstelling voor toen het zich als wapen van verzet tegen de russificatie manifesteerde. Het Litouws ontwikkelde zich zo tot cultuurtaal, met een eigen literatuur. Zodra de Russische macht wankelde, trachtten de Litouwers het juk af te schudden. In de negentiende eeuw leidde dat tot nog hardhandiger onderdrukking. Zo werd onder meer de beroemde universiteit van Vilnius, het culturele hart van het land, gesloten. De ineenstorting van het tsarenrijk in 1917 bracht de droom van een onafhankelijk Litouwen voor korte tijd tot werkelijkheid.

Tweede Wereldoorlog

Als gevolg van het Hitler-Stalin Pact viel het land in 1940 toe aan de Sovjet-Unie. In korte tijd deporteerde de bezetter ruim 20.000 *klassenvijanden* en hield het sovjetbewind ook verder vreselijk huis. Daardoor werden Hitlers troepen in 1941 als bevrijders ingehaald. Spoedig bleek dat dit een vergissing was. Evenals Polen kende het land een omvangrijk verzet, maar anders dan in Polen was ook sprake van een flinke groep collaborateurs. Het staat niet ter discussie dat de nazi's voor de jodenvervolgning verantwoordelijk waren, maar in Litouwen kon die evenwel op sympathie bij een deel van de plaatselijke bevolking en op fanatieke medewerking van een minderheid rekenen. De sterke vertegen-

woordiging van joden in de leiding van de Communistische Partij, die geheuld had met de Sovjet-Unie, heeft daarbij een rol gespeeld. Eeuwenlang was Vilnius een van de belangrijkste centra van joodse beschaving geweest. Kort na het binnentrekken van de Duitsers werd een deel van de joden de stad uitgedreven en in de bossen door Litouwse collaborateurs vermoord. Ook elders in Litouwen en in Letland kwamen dat soort dingen voor. Bezocht door nog een handjevol joden resteert slecht één van de oorspronkelijk bijna honderd synagogen in Vilnius. Gedurende de nazi-bezetting verloor Litouwen ruim 10 procent van zijn bijna 3 miljoen inwoners; tweederde daarvan waren joden (Nederland verloor ruim 2 procent, waarvan de helft joden).

Deel van de Sovjet-Unie

De *bevrijding* in 1944 leverde het zoveelste trauma op. Het gewapend verzet tegen de bezetting door de Sovjet-Unie ebde pas na 1953 weg. Opnieuw verloor het land minstens 10 procent van zijn bevolking. Ruim 20.000 guerrillastrijders sneuvelden, 200.000 Litouwers werden geëxecuteerd of naar gevangenis en concentratiekampen (met weinig overlevenden) afgevoerd en 150.000 personen (vooral vrouwen en kinderen) werden naar afgelegen streken van de Sovjet-Unie gedeporteerd. Alleen al bij een razzia op 22 en 23 mei 1948 werden 41.000 *klassenvijanden* (mannen, vrouwen en hun kinderen), als aanzet voor de collectivisatie van de landbouw, uit hun huizen gesleurd en in propvolle veewagens afgevoerd. Na 1956 mochten de ruim 100.000 overlevenden terugkeren. Het gebrek aan belangstelling in het Westen voor deze wandaad en de weigering van Rusland enige schuld te erkennen, vormen een bron van frustratie.

De hunkering naar vrijheid bleef ongebroken. De Litouwers ontwikkelden zich tot meesters in het aftasten van de grenzen van de sovjetrepressie. In de jaren zeventig werd Vilnius het centrum van de *decadente*, door moderne stromingen beïnvloedde, muziek. Ook de pers ging zich steeds meer vrijheid veroorloven. Dankbaar werd op de door sovjetleider Michail Gorbatsjov gepredikte *glasnost* ingesprongen. In 1988 werd een officiële (dus niet langer ondergrondse) oppositiebeweging, Sajudis, gevormd die op even vasthoudende als gedisciplineerde wijze voor een onafhankelijk en democratisch Litouwen actie voerde - toen voor bijna iedereen binnen en buiten de Sovjet-Unie nog een ongehoord verlangen.

Dit land heeft zijn eigen identiteit en zelfbewustzijn volledig behouden, terwijl het van de laatste zeshonderd jaar nog geen veertig jaar als volledig onafhankelijke staat heeft gefunctioneerd.

Voor Gorbatsjov (en voor westerse leiders die hem steunden) was de compromisloze houding van Sajudis een enorme teleurstelling. Hij beloofde de Litouwers vrijwel alles, als zij in naam maar deel van de Sovjet-Unie wilden blijven. Dat weigerden zij en de demonstraties groeiden tot massale omvang. Een mislukte poging, begin 1991, om met wapengeweld - dat twintig mensen het leven kostte - een einde aan de geweldloze demonstraties te maken, luidde het einde van de sovjetoverheersing in. Het neerslaan van de coup van 1991 door Boris Jeltsin, gevolgd door zijn opheffing van het sovjetbewind, gaf de definitieve stoot.

Onafhankelijk

Zo kreeg Litouwen in augustus 1991 de onafhankelijkheid toch nog in de

schoot geworpen. In korte tijd heeft het land zich tot een democratie ontwikkeld. De economie werd op de leest van de vrije markt geschoeid; de daarmee gepaard gaande ontwrichtende consequenties verklaren het succes van de ex-communisten bij verschillende verkiezingen.

De Litouwers zien in het algemeen geen spanning tussen onafhankelijkheid en het EU-lidmaatschap. 'Wij horen er eindelijk bij en zo wordt het nadeel een klein land te zijn weggenomen', vertelde een groep gymnasiasten tegenover de auteur. Deze visie wijkt niet van de officiële versie af. Voor de economie, zo stelt de overheid, is het een noodzaak en als lid van de Europese Unie kan Litouwen invloed uitoefenen. Dat doet niets af aan de onafhankelijkheid; in Litouwen ziet men de Europese Unie beslist niet als een toekomstige *Verenigde Staten van Europa*. De gymnasiasten zagen ook verder nog meer voordelen: 'Als je maar wilt, kun je hoger opkomen. Wij kunnen nu in het buitenland gaan studeren en, als we willen, ergens anders gaan wonen'.

Identiteit

Dat optimisme wordt niet door iedereen gedeeld. Vooral op het verpauperde platteland, waar de schilderachtige houten huizen met lekkende daken en vermolmde kozijnen kampen, stemden velen tegen het EU-lidmaatschap. Dat waren proteststemmen tegen het economisch beleid van de overheid en tegen het wegvallen van de sociale geborgenheid. Het platteland loopt leeg en het beleid van de Europese Unie zal - dat begrijpt men goed - die ontwikkeling nog versnellen.

Ook in de steden blijft de werkloosheid groot. De centra van Vilnius en tweede stad Kaunas zijn fraai opgeknapt, maar daarbuiten woekert nog het verval. De oude industrie is aan het verdwijnen, maar Litouwen kent een snel groeiende moderne sector. Die tegenstelling tussen verval en snelle modernisering, tussen luxe en nog alom verbreide, meestal nette, armoede, zal het land voorlopig blijven kenmerken.

De rechten van de minderheden (Russen en Polen) zijn gewaarborgd. Desondanks treden de spanningen uit het verleden af en toe aan de oppervlakte. Deze minderheden kun-

Voor wie bang is voor het verloren gaan van eigen taal en identiteit, onder invloed van de Europese Unie en het geweld van Hollywood en internet, biedt Litouwen een troostrijk voorbeeld. Dit land heeft zijn eigen identiteit en zelfbewustzijn volledig behouden, terwijl het van de laatste zeshonderd jaar nog geen veertig jaar als volledig onafhankelijke staat heeft gefunctioneerd. Nationale identiteit zit kennelijk diep. ■

*Schilderachtige plattelandswoning, wel vaak bouwvallig.
Foto: Wolter Blankert.*

nen het basisonderwijs zonder probleem in de eigen taal volgen, maar bij het voortgezet onderwijs is dat al moeilijker en bij het hoger onderwijs onmogelijk. Veel Pools sprekenden zijn niet afkerig van grenscorrectie. In vergelijking tot andere nieuwe lidstaten - en misschien zelfs wel met enkele oude lidstaten die steeds meer moeite met hun immigranten lijken te krijgen - zijn deze problemen beperkt.

Op zoek naar een elo

SONJA VETTER-SAMUELS

Om het onderwijs voor docent en leerling aantrekkelijker te maken zouden scholen tot elektronische leeromgevingen moeten overgaan, zo stelt ICT-adviseur Sonja Vetter-Samuels. In haar pleidooi propageert zij nieuwe studieruimte.

Wie dol is op het onderwijs dat hij geeft en zielstevreden over de gang van zaken in het onderwijs, kan nu meteen ophouden met lezen. Dit artikel zal namelijk ingaan op zaken in het onderwijs die niet deugen en op hetgeen daaraan moet worden gedaan. Bovendien gaat het over het inzetten van nieuwe technologie, iets waarvoor veel leraren huiverig zijn. Zij zijn zo aan de normale leraarsattributen als bord en krijt gewend dat ze zich nauwelijks in computervaardigheden hebben kunnen bekwaamen. Ze lezen toch de krant en ze kijken toch televisie? Wat kan internet, waar het bovendien gevaarlijk schijnt te zijn, hieraan toevoegen?

Computer in de klas?

Eigenlijk hebben die leraren volkomen gelijk: in hun klaslokaal van 42 vierkante meter is naast 28 leerlingen helemaal geen ruimte voor computers. Als leraar ben je dan blij dat je je nog net - met je rug bijna tegen het bord - vrij kan bewegen. Daarom zijn enquêtes als 'Zet u de computer wel eens aan in de klas?', ook zo merkwaardig. Die dingen staan niet in de klas, want die klas zit volgens het rooster in jouw lokaal en in het computerlokaal zit op dat ogenblik een andere klas.

Eerste misstand

Hier is meteen een eerste misstand. Niet het kind, maar het rooster en dus de wens van docenten en direc-

tie staan centraal op school: een systeem van soebatten, lobbyen, *fine tuning* en rekening houden met de merkwaardigste wensen. Elk jaar kunnen de roostermakers hier hele boeken over schrijven en elk jaar slagen zij er opnieuw in om een situatie te scheppen waarbij iedere 40, 45, 50, 60, 80 minuten groepen mensen na een bel gezwind van plek veranderen; de hele dag, de hele week, het hele jaar. Onwrikbaar en heilig verklaard. De eerste weken wordt het rooster nog wat bijgevijsd maar dan daalt de

Tweede misstand

De volgende misstand is het programma: het standaardtraject. Het eigenaardige is dat dit ondanks alle onderwijsvernieuwingen alleen maar erger is geworden - nota bene in een samenleving waar vrijheid van keuze het hoogste goed lijkt te zijn.

Alleen in de dalton-montessorischolen mogen de kippetjes op sommige momenten wat vrij rondscharrelen.

Natuurlijk weet iedere leraar dat geen twee leerlingen gelijk zijn, maar dat geldt ook voor leraren. In de laatste twintig jaar is de dwang tot standaardisering echter zo enorm toegenomen dat ook voor de bestwillende leraren het nauwelijks mogelijk is hun leerlingen divers leermateriaal aan te reiken. Die standaardisering zou er zijn omdat alles vanuit het beginsel 'gelijke monniken, gelijke kappen' moet kunnen worden gemeten. Terwijl iedereen weet dat die monniken helemaal niet gelijk zijn ... en dus ook de kappen niet.

Derde misstand

Zo is nog een misstand gelokaliseerd: het meten. Leerlingen worden met toetsen doodgegooid. Het toetsen bepaalt het leren en van alle toet-

Sonja Vetter-Samuels is ICT-adviseur voor het onderwijs.

sen is die van het eindexamen het machtigst. Die werpt zijn schaduwen ver vooruit - soms tot aan de brugklas. Leraren zijn een groot deel van hun tijd aan de correctie ervan kwijt... en wat dacht u van de verwerking van al deze toetsresultaten? Hele administraties zijn hier dagen zoet mee.

Afschaffen?

De oplossing lijkt dus simpel: schaf rooster, standaardtraject en huidige toetsing af en alle problemen verdwijnen. Er is één school in Nederland die dat ook echt heeft gedaan: *Slash21*. Deze school is vanuit een heel eigen concept gebouwd en ingericht. Leraren hebben zelf kunnen kiezen om er heel anders te werken. ICT is geheel in het onderwijs geïntegreerd. Een schitterende oplossing dus. Het probleem is hier dat de samenleving weigert de miljarden op te hoesten die nodig zijn om alle scholen af te breken en geheel nieuw op te bouwen... en dat de meeste leraren zich geen raad zouden weten.

Elo

Wat dan? Wie het standaardtraject, rooster en het gebruik van vaste ruimten op vastgestelde tijden wil handhaven moet helemaal niets doen en zeker geen zogenaamde elektronische leeromgeving (elo) aanschaffen. Dat is zonde van het geld en de inspanning. Wie echter dezelfde onvrede over de stand van zaken in het onderwijs voelt, moet een aantal stappen gaan zetten. Op de eerste plaats moet een elo worden aangekocht die de docent het eigendom van zijn onderwijs teruggeeft, die teams - te beginnen met secties - dwingt samen te werken, die men naar zijn hand kan zetten en een *look and feel*-emotie kan oproepen. Een eigen werkkamer op het web, alle leerlingen hun eigen kamer op het web, de eigen leskast van de sectie, iedere

leerling zijn eigen kluis. Kortom: elo Studieweb. Niet omdat de andere elo's slecht zijn of minder goed in elkaar zitten, maar ze missen allemaal de mogelijkheid van het-naar-je-hand-zetten, ze zijn voor het standaardtraject. Wat is mooier dan je eigen school op internet met een mededelingen-, een docenten- en een leerlingenhal, met gangen, klassen en vakken; met werkkamers met je ei-

het rooster moet *tijd* worden vrijgemaakt waarin de leerlingen Studieweb ook kunnen bereiken om daar met hun *normale* taken voor elk vak aan het werk te gaan, waar ze hun werk naar hun docent kunnen *e-mailen* of het nagekeken werk kunnen *downloaden*. Het kan niet anders of er moeten voor leerlingen, midden tussen hun leslokalen in, *studiezalen* worden gemaakt, waarbij wandjes

Foto: Mieke Schlaman

gen plaatjes zodat je je meteen thuisvoelt (het is van jou!); met de mogelijkheid je rooster op te roepen, te bekijken hoeveel *hits* jouw vak vandaag had en je leerlingen voor een cursus of een les via internet te laten inschrijven; en met in de leskast het leermateriaal, je toetsen, de antwoorden, de studiehulpen. Dit alles is overal, dag en nacht te raadplegen.

Stappen

Voorwaarde is wel dat je over een (snelle) internetaansluiting beschikt en dat hebben enorm veel mensen - behalve leraren. Zo kan je, als je langere tijd ziek bent, toch doen waar je je wel toe in staat voelt. Je kunt altijd met je leerling en/of docent communiceren. Het kan niet anders of de volgende stap wordt gezet: binnen

worden weggehaald en teruggezet. Ook kan het niet anders of er moeten binnen een dergelijke school ook *werkruimten* voor leraren worden gemaakt waar men aan Studieweb kan werken en de e-mails van leerlingen kan beantwoorden. Dan kan het ook niet anders of naast het standaardtraject of in plaats van het standaardtraject wordt een *keuzetraject* gemaakt waar de leerling zijn ambities kan laten zien. Vervolgens kan het niet anders of er ontstaan in die scholen *teams* die zich gaan bezighouden met de vraag 'hoe leren onze leerlingen eigenlijk en hoe doen we samen het beste de begeleiding?' Daarom zitten ze in de studiezalen om dat samen met hun leerlingen uit

te vissen en ook iets van hun eigen leerstijl te begrijpen.

Ateliers

Scholen kunnen zich profileren met de wijze waarop ze dit keuzetraject gaan invullen: *het atelier*. Het standaardtraject kan ook blijven bestaan met het vermaledijde eindexamen: *de werkplaats. Drill and practice*. Het vmbo-beroepsonderwijs vult natuurlijk alleen *het atelier* in en is daar al druk mee bezig. In *het atelier* kan de leerling laten zien hoe goed hij met anderen samenwerkt of hoe hij zijn individuele ambities, resultaatgerichtheid en creativiteit waar kan maken. Leraren geven cursussen (voorheen lessen) aan liefhebbers en wie geen leerlingen trekt, weet meteen dat het onderwerp, de presentatie of beide niet deugen. Prikkelers tot leren voor alle partijen. Zo gaat het voor leraren, en deze keer ook voor leerlingen, weer reuze leuk en spannend worden: geen lange leerlijnen maar rotonden.

Standaarden

Natuurlijk kennen Studieweb en het nog te bouwen Innoweb standaarden. Zonder deze standaarden wordt het een warboel, net zoals scholen nu ook zijn: bij collega A moet het werk zus en bij collega B moet het werk zo worden gedaan. Het gaat al tientallen jaren zonder standaarden; alleen bij de examens, maar dat is veel te mager, saai en dus stomvervelend. ■

Voor meer informatie: www.s-i-s.nl en www.studieweb.nl

Met de hoed in de hand ...

HAROLD DROST

In de vorige *Maatschappij & Politiek* ging Harold Drost in ‘Die hoed is geen pet’, in op de methode van Edward de Bono, die op het leren denken - individueel zowel als in groepen - is gericht. Sommige leerkrachten, gegrepen door De Bono’s ideeën, proberen die in hun lespraktijk toe te passen, blijkt uit een tweede **verkenning van Drost.**

Hoe ga je in de klas nu concreet met de methodiek van Edward de Bono om? De denker De Bono heeft hiervoor een aantal instrumenten bedacht die het denken structureren. Hij noemt dit de CoRT-lessen. CoRT staat voor *Cognitive Research Trust*, de organisatie die de theorieën van hem wereldwijd propageert. De Bono heeft, met het *zeshoedenmodel* als uitgangspunt, een aantal hulpmiddelen bedacht die het mensen vergemakkelijkt vanuit verschillende standpunten naar een onderwerp, stelling of probleem te kijken. Veel mensen zijn geneigd eigen meningen ‘te verdedigen’; ze zijn in discussies met anderen vaak en vooral op hun gelijk uit in plaats van op het verkrijgen van informatie of argumenten. Dat leidt tot dualisme, een dualistisch win/verlies-denken. Waarom denkt men niet vanuit zoveel mogelijk invalshoeken en probeert men vervolgens tot zinvolle conclusies en besluiten te komen?

De Bono spreekt hier over *parallel*

denken, waarbij niet tegen, maar naast elkaar wordt gedacht. Dat vereist dat men voor alles wat het (collectieve) denkproces oplevert openstaat. Meningsvorming behoort een onbegrensd proces te zijn; onbegrensd wil echter niet zeggen ongestructureerd. De Bono heeft een hele gereedschapskist om van het denkproces een reeks van duidelijk onderscheiden stappen te maken.

Het gereedschap

Het gereedschap bestaat uit instrumenten om het denken te structureren en vanuit zoveel mogelijk invalshoeken te laten plaatsvinden. Het zijn stappen mede bedoeld om ingesloten, beperkende denkpatronen te verlaten. Hieronder volgt een aantal voorbeelden.

- *Plus, Minus, Interesting* (PMI): noem positieve en negatieve aspecten van het thema en formuleer belangrijke vragen.
- *Consider All Factors* (CAF): beschouw alle aspecten, verlaat de ge-

ijkte, laterale weg en maak voor je verder gaat zoveel mogelijk aspecten van het thema expliciet.

- *Rules*: na een inventarisatie van het voorgaande stelt de groep regels op om verder over (aspecten van) het thema - bijvoorbeeld criteria voor conclusies - na te denken en te praten.
- *Consequence & Sequel (C&S)*: hierbij staan gevolgen en volgorde centraal. Stel dat de leerplicht tot twaalf jaar wordt teruggebracht; daarna leerrecht. Welke gevolgen hebben besluiten achtereenvolgens op de korte, middellange en lange termijn? Hierbij zou de vraag kunnen worden gesteld of een te nemen besluit ook een verstandig besluit is?

De Bono noemt als denkstappen ook: doelen formuleren, planning, belangrijke prioriteiten stellen, keuzemomenten en alternatieven vaststellen, evalueer van prioriteiten en alternatieven, besluiten nemen en dergelijke.

Dat klinkt allemaal erg technisch, maar wat kun je hiermee in de (les-) praktijk? Ik vroeg het vmbo-docent Peter van Kessel, die door de ideeën van De Bono geïnspireerde denklessen op zijn lesmenu heeft gezet.

De praktijk

De kinderen uit de vmbo-1 klas van Peter van Kessel zitten op hun stoel te wippen en roepen om denklessen. Van Kessel geeft ze een probleem dat de leerlingen moeten proberen op te lossen. Over hoeden hoor ik niets. Van Kessel: 'Je moet eigenlijk oudere leerlingen hebben om met de zeshoedenmethodiek te werken, daarom werk ik met de lagere klassen liever met het gereedschap van De Bono. Later, als de leerlingen daar goed mee overweg kunnen en stapsgewijs te werk kunnen gaan, wordt van het zeshoedenmodel gebruik gemaakt'. Van Kessel vervolgt: 'Het is niet altijd

(Foto: Koert van Rossum)

Die eeuwige deskundige

Hier ben ik dan. Al vijftien jaar kent u mij alleen als Grom, maar wat blijkt? Mijn smoelwerk moet er ook bij. Anders slaat u, lezer, mij over! Dat heeft een deskundige ontdekt. Wel, we zullen zien.

Er moet altijd van alles van de deskundigen. Toch heb ik in de praktijk weinig aan ze. Deskundigen hebben ervoor doorgeleerd elkaar tegen te spreken. Falsifiëren, niet verifiëren is volgens Karl Popper de kern van wetenschap.

Onderwijsdeskundigen zijn de ergste. Die willen nu de ambachtsschool terug. Het vmbo werkt niet, stellen ze vast. Scholenfusies, basisvorming, studiehuis, sorry, ook allemaal slechte ideeën geweest.

Ik vraag me af, van wie moesten we dat eigenlijk allemaal invoeren? Van mij had dat echt niet hoeven. Ik weet heus wel dat de politiek erachter zit. Een politicus kent geen beter terrein om te scoren dan dat waar iedereen permanent ontevreden over is: het onderwijs. Dat is hem ook niet kwalijk te nemen. Waar ik me aan stoer is dat achter elk politiek project, hoe maf ook, een deskundige zijn finest hour staat te beleven. Winston Churchill zei het al: zet drie economen bij elkaar en je krijgt vier meningen.

Toen ik nog jong was, en mooi om te zien, stortte ik me in elke waan die de wereld radicaal zou verbeteren. Nu niet meer, vertrouwd als ik intussen met het algemeen menselijk tekort ben... en met de ijzeren Wet van Behoud van Ellende.

Grom

Four more years

Jeff Peck

even eenvoudig om een goed en aantrekkelijk thema voor denklessen te vinden. Met klassen in de onderbouw maak ik daar ook een beetje een sport van, bijvoorbeeld door toepassing van *random word* of *random picture*. Hiervoor gebruik ik een lijst met concrete en abstracte woorden en een lijst met plaatjes. Een leerling mag willekeurig een woord of afbeelding prikken, waarna de leerlingen deze associëren om uiteindelijk tot een of meerdere interessante thema's te komen. In een andere methode wordt door middel van een gat in een papier of papieren koker het onderwerp gekozen. Het eerste dat de leerling, na te zijn rondgedraaid, door het gat of de koker ziet wordt genoemd, waarna een associatieronde volgt. Na vaststelling van de thema's beginnen we met de stapsgewijze bewerking met behulp van gereedschappen.'

Vruchtbaar nadenken

Van Kessel: 'In het begin vinden de kinderen de denklessen niet gemakkelijk, daarom bied ik dan nog vaak ludieke en humoristische onderwerpen aan om ze hierin te bekwamen. Na verloop van tijd maken ze goed van de verschillende instrumenten gebruik. Elk instrument wordt maar kort, ongeveer 2 à 3 minuten, ingezet, zodat leerlingen leren de tijd optimaal te gebruiken'. 'Het grote voordeel van deze denklessen is dat, wanneer kinderen eenmaal met de instrumenten weten om te gaan, zij ze ook gebruiken om over situaties in hun leven buiten de les na te denken. Daarbij gaat het mij er natuurlijk niet om dat ze deze instrumenten precies zo stapsgewijs toepassen als ze in mijn lessen leren, maar wel dat ze (vruchtbaar) nadenken over zaken die onder andere in de maatschappijleerlessen aan de orde komen en waarover ze eerst niet nadachten', besluit Peter van Kessel. ■

Kort na zijn herverkiezing tot president van de Verenigde Staten verklaarde George W. Bush dat hij de ruime winstmarge van 2,5 miljoen stemmen als politiek kapitaal beschouwde.

Hij zei ook van plan te zijn dat kapitaal te gaan gebruiken.

Van onze correspondent.

Een reeks van personele ingrepen in zijn kabinet vormt het eerste bewijs van de verzilvering van de herverkiezing van George W. Bush. De *outsiders* Colin Powell (Buitenlandse Zaken) en John Ashcroft (Justitie) zijn vervangen door de Texaanse Bush-loyalisten van het eerste uur, Condoleezza Rice en Alberto Gonzalez. De verwachting is dat voor alle belangrijke kabinetsposten kandidaten zullen worden gezocht die geen enkel dissident geluid zullen laten horen en die zich onvoorwaardelijk op het voltooiën van Bush' missie (*mission completion*) richten.

CIA

In dit streven naar eensgezindheid over doel, middelen en loyaliteit loopt de CIA voorop. De nieuwe directeur, Porter Goss, voert een grote schoonmaak uit. Deze schoonmaak is gericht op het opruimen van alle functionarissen - spionnen en analisten inclusief - die als niet-Bush-loyaal te boek staan of die vraagtekens bij zijn buitenlandse politiek plaatsen.

Hooggerechtshof

De huidige opperrechter van het Hooggerechtshof, William Rehnquist, lijdt aan kanker en zal waarschijnlijk spoedig aftreden. Van twee andere rechters van dit hof mag dat, gezien hun leeftijd en hun gezondheid, ook worden verwacht. De even voortvarende als aartsconservatieve Antonin Scalia maakt er geen geheim van Rehnquist op te willen volgen. De door Bush voorgedragen kandidaten zullen eveneens aartsconservatieven zijn en zullen met een door de Republikeinen gedomineerd Congres ook worden benoemd. Met zaken op de rol over het abortusrecht, het homohuwelijk en de aantasting van burgerrechten door de *Patriot Act* en de *War on terrorism* zullen de Verenigde Staten een wettelijke ruk naar autoritair rechts doormaken.

Belastingen

De voorstellen van de herkozen president voor nieuwe belastingwetgeving liggen in het verlengde van de tijdelijke belastingmaatregelen uit zijn eerste ambtsperiode. Ondanks

een begrotingstekort dat elke verbeeltingskracht te boven gaat, wil Bush de federale belastingen verder verlagen. Onzinnig? Vice-president Dick Cheney heeft publiekelijk verklaard dat begrotingstekorten er eigenlijk niet toe doen en dat de rijken alleen al belastingverlagingen verdienen vanwege hun politieke steun voor de Republikeinse zaak. Ook de vereenvoudiging van de belastingwetgeving staat op de agenda. Voorlopig lijkt het erop dat iedereen hetzelfde percentage federale inkomstenbelasting (*flat tax*) gaat betalen.

Sociale zekerheid

President Bush heeft aan zijn belastingplannen een zeer ingrijpende maatregel gekoppeld: privatisering van de sociale zekerheid. Nu nog storten zowel werkgevers als werknemers elk een belasting van 7,5 procent over het brutoloon in een pensioenfonds. Tengevolge van vergrijzing verkeren die fondsen al enige tijd in financiële problemen.

Pogingen om met instandhouding van het systeem - door verhoging van de loonbelasting, verlaging van de uitkeringen, beperking van de uitkeringen tot behoeftige gevallen of verhoging van de uitkeringsleeftijd - tot een oplossing daarvan te komen, zijn stuk voor stuk politieke zelfmoord gebleken.

Het alternatief van Bush bestaat uit privatisering, hetgeen zoveel betekent dat werknemers voortaan zelf hun 7,5 procent loonbelasting moeten investeren. Details zullen niet eerder dan in 2005, tijdens een *economische top* van bonden, werkgevers en federale overheid, bekend worden gemaakt. Deskundigen menen dat invoering van een dergelijk plan een lening van zeker 2,5 triljoen dollar vereist om de uitkeringen voor de eerste tien jaar veilig te stellen. Voorlopig lijkt alleen de commer-

cieel-financiële dienstensector garen bij dit plan te spinnen.

Schadeclaims

De Amerikaanse president heeft kritiek geuit op de hoogte van schadeclaims die burgers in rechtszaken - bijvoorbeeld tegen voor de aangerichte schade verantwoordelijke ondernemingen - kunnen krijgen toegevoerd. In sommige staten is al sprake van wettelijke maxima (*caps*). Sommigen vrezen dat een federale

Dat smaakt naar meer... Inauguratie op Capitol Hill.

cap als een vrijbrief voor schadelijke praktijken van grote bedrijven kan gaan fungeren.

Buitenlandse politiek

Om de strategische en morele juistheid van zijn *War on terrorism* en de Irak-invasie te bewijzen moet president Bush de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Afghanistan en Irak ruim voor het einde van zijn tweede ambtstermijn sterk reduceren. Voortdurende instabiliteit en opstand in die gebieden zullen in de Verenigde Staten namelijk als bewijs voor de mislukking van het militaire

ingrijpen worden gezien. Dit dilemma eist een oplossing, op straffe van het oordeel de natie opnieuw een moeras als dat van Zuidoost-Azië te hebben binnengevoerd.

Bush is zeker van plan de afspraken over het stoppen van kernproeven, gekoppeld aan het streven naar regimeverandering in Iran en Noord-Korea, te herroepen. Terugtrekking uit het *Test Ban*-verdrag verschaft de regering de mogelijkheid nieuwe kernwapens te ontwikkelen, met name de nucleaire *bunker buster* die tot nog toe atoomvrije, diep ondergronds verscholen commandobunkers kan vernietigen. Open kwesties - open althans in die zin dat Bush nog geen plannen heeft aangekondigd - zijn het recordtekort op de handelsbalans, energiebeleid (anders dan het 'vind-meer-olie-beleid') en de voortgaande proliferatie van kernwapens die zich, met de door Brazilië geuite wens zich bij de nucleaire familie te willen voegen, nu ook tot Zuid-Amerika lijkt uit te breiden.

Toetssteen

Het kost gemiddeld vier jaar voor een presidentieel wetsvoorstel om feitelijk beleid te worden. Alleen herkozen presidenten krijgen de kans hun eigen wetsvoorstellen als wettelijke maatregelen uit te voeren. Dat maakt van de tweede ambtstermijn van Bush een toetssteen voor de neoconservatieve ideologie.

Het is echter ook een truïsme dat presidenten die een tweede ambts-termijn dienen zich sterker bewust worden van het oordeel dat de geschiedenis gaat vellen en proberen dat oordeel zo gunstig mogelijk uit te laten vallen. Het is nog te vroeg om vast te stellen of George W. Bush, wat dergelijke overwegingen betreft, op zijn voorgangers lijkt. ■

Vertaling: Hans van der Heijde

De multiculturele samenleving in 2014

Lesmateriaal bij de scenario's van mijnkrant.nl

Bij deze *Maatschappij & Politiek* vindt u de krant die ter ere van het tienjarig bestaan van het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) is gemaakt. De jubileumkrant bestaat uit vier mogelijke voorpagina's van een krant in 2014. Elke voorpagina geeft een beeld van het leven in 2014 in een bepaald scenario. Bij deze krant is lesmateriaal ontwikkeld. Leerlingen krijgen de opdracht om zich als minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie een beeld te vormen van de gevolgen van een bepaald scenario voor het beleid van deze minister.

De krant en de bijbehorende opdracht zijn geschikt voor leerlingen in de bovenbouw van havo en vwo. De leerlingen selecteren gegevens uit de krant en passen die informatie toe op een maatschappelijk en politiek probleem. Ze moeten samenwerken om tot een gezamenlijk standpunt over het gewenste beleid te komen. De belangrijkste vaardigheid is echter het loslaten van het heden, ze worden uitgedaagd om creatief over de wereld in 2014 na te denken.

Werkwijze

Verdeel de klas in vier scenariogroepen. U kunt dat doen door iedere leerling één voorpagina te geven. Aan het nummer van het scenario (bovenkant krant) kan de leerling dan zien bij welke groep hij of zij hoort.

Introductie

Zorg dat u de scenario's zelf goed kent voor u aan deze les(sen) begint. Richt de aandacht van de leerlingen allereerst op de achterkant van de voorpagina. Op deze achterkant wordt de scenariomethode kort uitgelegd. Met behulp van deze uitleg en het afgebeelde assenstelsel licht u elk scenario kort toe. De leerlingen krijgen zo een beeld van de vier scenario's en de ontwikkelingen die bepalend zijn voor het scenario dat zij toebedeeld hebben gekregen.

Lezen

De leerlingen lezen hun voorpagina om meer informatie over hun scenario te krijgen. Als er weinig tijd is kunnen de leerlingen het leeswerk ook verdelen. Het is wel aan te bevelen dat alle leerlingen het commentaar van *mijnkrant.nl* lezen. In dit commentaar wordt het scenario namelijk nog even kort samengevat. Begeleiding van de docent is daarbij wel gewenst, met name om moeilijke begrippen uit te leggen.

Denken

Leerlingen schrijven op wat de gevolgen van dit scenario voor de multicultu-

rele samenleving zijn. Om hen op weg te helpen is een aantal vragen geformuleerd die ze - vanuit hun eigen scenario - moeten beantwoorden. Benadruk echter dat ze zich niet tot het beantwoorden van de vragen moeten beperken. Verbeeldingskracht wordt op prijs gesteld.

Overleg

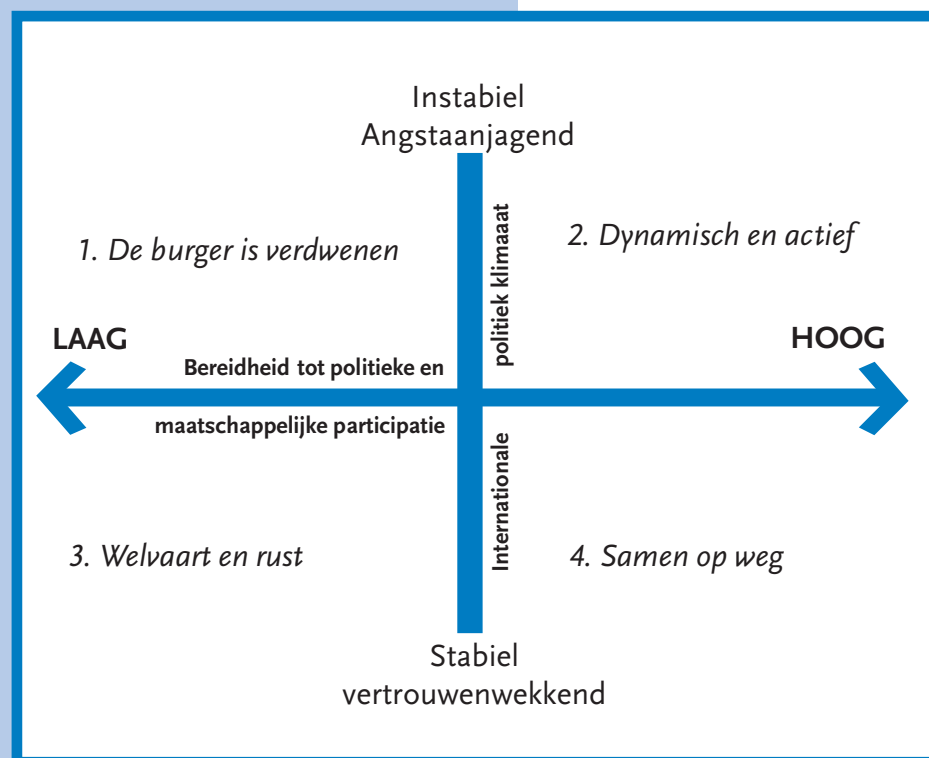
Nadat de leerlingen de gevolgen van het scenario voor de multiculturele samenleving hebben opgeschreven, moeten ze de resultaten met de andere leden van hun groep vergelijken. Uiteindelijk moet per scenario één lijst met gevolgen worden geproduceerd; de leden van de groep moeten het dus met elkaar eens worden.

Tienpuntenplan minister van Vreemdelingenzaken en Integratie

Elke scenariogroep kruipt nu in de huid van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie in 2014. De vier groepen ontwikkelen elk, binnen hun eigen scenario, beleid naar aanleiding van het bericht over de vluchtelingen uit Atjeh. Het tienpuntenplan moet zowel op het toelatingsbeleid als op het integratiebeleid ingaan. Let daarbij op dat leerlingen de maatschappelijke ontwikkelingen uit het heden niet ongewijzigd op 2014 projecteren. Het scenario moet bepalend zijn voor het beleid.

Presentatie tienpuntenplan

Elke groep schrijft zijn tienpuntenplan op een groot vel papier. De leerlingen lichten hun plan toe en leggen uit waarom deze maatregelen binnen hun scenario passen. Als alle groepen hun plannen hebben gepresenteerd kunnen ze naast elkaar worden gelegd om te kijken wat de verschillen en overeenkomsten zijn.

Lesmateriaal

- bericht -

Door de burgeroorlog in Atjeh zijn honderdduizenden inwoners op de vlucht geslagen. Nadat Atjeh zich met succes van de rampzalige zeebeving in 2004 herstelde, is het gebied de afgelopen twee jaar het slagveld geweest van de Indonesische regering en de opstandelingen die elkaar voor een vrij Atjeh bestreden.

De Atjehers hopen al jaren op onafhankelijkheid van Indonesië. De leider van de opstandelingen roept de Nederlandse regering op om tienduizend vluchtelingen op te nemen. Hij wees erop dat Nederland vanwege de koloniale geschiedenis een speciale verantwoordelijkheid heeft.

Tussen 1873 en 1904 werd de bevolking van Atjeh in een bloedige en lange oorlog aan het Nederlands gezag onderworpen.

Lesmateriaal

Stap 1 - Lezen

Lees de voorpagina van *mijnkrant.nl* van 27 mei 2014. Probeer een beeld te krijgen van de situatie van dat moment in dit scenario. Ook de advertenties en de kleine tekstjes zeggen iets over de wereld in 2014! Bespreek daarna met de leden van je scenariogroep hoe die wereld er volgens jullie uitziet.

Stap 2 - Denken

Schrijf nu - zonder overleg met je klasgenoten - de gevolgen van jouw scenario voor de multiculturele samenleving op een blaadje. Baseer je daarbij op de wereld die in de krant wordt geschetst. Denk bijvoorbeeld na over de volgende vragen:

1. Is er een tweedeling tussen allochtonen en autochtonen in de samenleving? Zijn er grote verschillen in welvaart?
2. Wonen mensen in gemengde wijken of heb je aparte Marokkaanse en Surinaamse wijken?
3. Zijn de culturele verschillen tussen etnische groepen in vergelijking met 2005 groter of kleiner geworden?
4. Is het aantal allochtonen de laatste tien jaar toe- of afgenomen?
5. Zijn de inburgeringscursussen er nog en zijn die succesvol? Moeten mensen verplicht Nederlands leren?
6. Is er sprake van dreiging van islamistisch terrorisme?
7. Hebben allochtonen eigen organisaties?
8. Hoe kijken de verschillende etnische groepen naar elkaar?

Stap 3 - Overleg

Bespreek de resultaten van jouw denkproces met de leerlingen uit je scenariogroep. Jullie moeten het uiteindelijk over de gevolgen van jullie scenario voor de multiculturele samenleving eens worden. Als jullie van mening verschillen moet je dus een compromis bedenken of je groepsleden van jouw visie overtuigen. Maak een lijst met gevolgen waarover jullie het eens zijn.

Stap 4 - Bedenk een tienpuntenplan

Kruip met je scenariogroep in de huid van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie in 2014. Je wordt, als minister, met nevenstaand bericht geconfronteerd:

Bedenk nu hoe jullie als minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie in jullie scenario met dit bericht omgaan. Hoeveel mensen laten jullie toe? Hoe zorg je dat deze mensen integreren?

Stel een beleidsplan op waarin je tien maatregelen voorstelt. De maatregelen moeten betrekking hebben op het al dan niet toelaten van de vluchtelingen, maar moeten ook gaan over de manier waarop je de integratie van de vluchtelingen in de Nederlandse samenleving wilt bevorderen. Neem als uitgangspunt dat de minister in elk geval een aantal vluchtelingen moet toelaten.

Stap 5 - Presentatie van het tienpuntenplan.

Schrijf de tien punten op een groot vel papier en presenteer het tienpuntenplan aan de klas. Leg uit waarom deze maatregelen binnen jullie scenario passen. ■

Coen Gelinck

Beste M&P,

Vanmiddag kwam ik moe thuis; ook moe van dat pakjesgedoe afgelopen sinterweekend. Mijn schoenen uitdoend en mezelf installerend op de bank met wat bladen waar ik de afgelopen week niet aan was toegekomen. *M&P*-nummer 8: Maatschappijleer 2007.

Tjongejonge... zou ik wat hebben gemist: gaan er dingen voor of met mijn vak veranderen of zou de NVLM iets anders gaan willen (doen)?

Beginnend met de inhoudsopgave en het 'Redactioneel'... leuk... dit blad ga ik effen lekker lezen.

Als rasechte docent Maatschappijleer las ik het hele blad en vond het ook interessant. Maar toen ik het uithad en de docentendag van 28 januari in mijn agenda had gezet, be kroop me toch een onaangenaam gevoel: Pe-dorie... een heel blad over Maatschappijleer; ik ben al negentien jaar lid en weer, weer weinig, weinig, bijna niks... wat? Niks over het vmbo! En er stond toch echt Maatschappijleer 2007?!

Een geweldig vak: goed en mooi op het vmbo verankerd. Als docent vanaf het begin meedoend als examenvakdocent op lbo-vbo-vmbo ... en een blad ... weer niet echt voor mij. Niet over het vmbo en ook niet over Maatschappijleer 1 of Maatschappijleer 2 op het vmbo, laat staan de (onderwijskundige) ontwikkelingen op het vmbo.

Ik weet en begrijp dat Maatschappijleer in de Tweede Fase veranderingen te wachten staan, die ik op het vmbo hopelijk voorlopig achter de rug heb. En ja, ik weet ook dat er vroeger wel eens een nummer aan het vmbo is gewijd. Maar ach, zie het maar als een spontane reactie van een betrokken maatschappijleerdocent, die het vak een warm hart toedraagt. Niet meer, niet minder.

Zou ik eigenlijk de enige zijn die zo'n gevoel had/kreeg toen het blad uit was.

Er is wel een rubriek 'Ingezonden', maar volgens mij zijn het geen ingezonden brieven, of wel?

Deze mag erin!

A. Hanemaaijer

Zwolle

Naschrift van de hoofdredacteur

Zo zelden ontvangt *Maatschappij & Politiek* post van lezers, dat het even schrikken was, die *e-mail* van de heer Hanemaaijer. Al die complimenten deden ons natuurlijk goed. Maar Hanemaaijers kritiek op gebrek aan aandacht voor en informatie over Maatschappijleer op het vmbo laat ons ook niet onberoerd. We kunnen heel flauw zijn en zeggen dat het decembernummer van 2004 een themanummer over de toekomst van Maatschappijleer in de Tweede Fase was en dat het dan niemand mag verbazen dat het vmbo daarin niet aan bod komt. Maar we willen niet flauw zijn. Want Hanemaaijer heeft gelijk: *M&P* doet al geruime tijd te weinig aan Maatschappijleer op het vmbo. Daar kunnen we allerlei redenen en oorzaken voor noemen, maar dat is nergens voor nodig. Als vakblad heeft *Maatschappij & Politiek* nu eenmaal tot taak te informeren en te opiniëren, over alle facetten van Maatschappijleer, op elk onderwijsniveau en binnen elke schoolsoort. Meer aandacht dus voor het vmbo in *Maatschappij & Politiek*, dat beloven we.

Hans van der Heijde

Ach, dat is het onderwijs!

Werken in de detailhandel, Goederenverwerking, Kassa, Schoonmaken en Ergonomie, Brand en Veiligheid, Leidinggeven; ziehier het rijtje vakken dat ik voor mijn kiezen kreeg. Misschien geen probleem voor iemand die een lerarenopleiding Economie heeft gevolgd, maar ik heb pas mijn tweedegraads bevoegdheid Maatschappijleer gehaald en geef nu ineens vakken waarvan ik, voor ik eraan begon, niet eens wist dat ze bestonden.

Vlak voor de zomervakantie kreeg ik van mijn stageschool, een Regionaal Opleidingscentrum, te horen dat het vanwege reorganisaties niet mogelijk was mij een baan aan te bieden. Jammer, ik hoopte op een paar uurtjes Persoonlijke Maatschappelijke Vorming, maar kreeg een boeket bloemen en een boekenbon en stond op straat.

Een dag later, ik was net mijn spullen aan het inpakken, kreeg ik te horen dat er toch wat was vrijgekomen. Acht uur per week voor de eerste twee perioden. Belangstelling? Natuurlijk! Maar hoe kon het nu dat op het laatste nippertje nog acht uur beschikbaar waren? 'Ach, dat is het onderwijs!', zei de coördinator met een brede glimlach.

Niet veel later, tijdens een korte vakantie in Ierland, ontving ik een sms'je: 'Je moet gauw even naar school bellen!' In O'Connell Street in Dublin stond ik met een coördinator van Economie en Landbouw te bellen: '... of ik ook interesse had in nog eens negen uur in de eerste twee perioden'. Natuurlijk! Ook haar vroeg ik hoe het toch mogelijk was dat zo laat nog zoveel uren vrijkwamen. 'Ach, dat is het onderwijs!', zei ze op vrolijke toon. Daar prijkte mijn naam in het overzicht, met daarachter een rijtje vakken. 'Kassa' en 'Schoonmaken en Ergonomie' sprongen er nog het meest uit. Ik had geen idee wat ik daar moest doen, maar begon snel aan de voorbereiding.

De eerste weken van het nieuwe schooljaar kwam ik met de echte hectische aspecten van het onderwijs in aanraking: verdwenen boeken, onduidelijke deelkwalificaties, verkeerde eindtermen, geen docentenhandleidingen, geen lokaal en geen salaris.

Intussen kreeg ik nog meer uren aangeboden. Een paar uur studiebegeleiding bij ICT en - hoera! - ook nog twee uur Persoonlijke Maatschappelijke Vorming, het vak waarvoor ik een lerarenopleiding heb gevolgd.

'Deze uren waren nog over', zei de coördinator. Over? We zijn toch al twee weken bezig? 'Ach, dat is het onderwijs!', zei hij en beende gehaast weg.

Rookie

**Bezoek de
websites van
het Instituut
voor Publiek
en Politiek**

www.publiek-politiek.nl

www.stemwijzer.nl

www.testbeeldeuropa.nl

www.hoegaanwestemmen.nl

www.ambassadeursnetwerkbesturen.nl

www.geenwoorden.nl

www.jeugdparticipatie.info

www.politeia.net

www.scholierenverkiezingen.nl

www.verkiezingsaffiches.nl

www.allesoverdeverkiezingen.nl

Afscheid en welkom

Als u dit leest zal de jaarvergadering van de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) inmiddels hebben plaatsgevonden. Op die vergadering heeft het bestuur verantwoording afgelegd voor de activiteiten die hij het afgelopen bestuursjaar heeft ondernomen en zijn voornemens voor het komende jaar gepresenteerd.

In die vergadering zijn kandidaat-bestuursleden voorgesteld (en naar verwachting ook gekozen) en is van Gerard Ruijs als bestuurslid afscheid genomen.

Gerard Ruijs heeft zo'n tien jaar deel van het NVLM-bestuur uitgemaakt. Binnen en buiten het bestuur heeft hij de afgelopen jaren sterk aan de ontwikkeling van het vak Maatschappijleer bijgedragen. Daarnaast heeft hij vaak een belangrijke rol gespeeld bij de strategiebepaling om de positie van het maatschappijleeronderwijs te behouden en te versterken. Voor het bestuur is zijn vertrek een flinke aderslating, maar gelukkig hebben zich drie nieuwe kandidaten voor het bestuur gemeld. In de volgende *Maatschappij & Politiek* kunt u - als ze worden gekozen - lezen wie deze nieuwe bestuursleden zijn.

CEVO-advies over de examens havo/vwo

In december zijn wij vooral bezig geweest met de voorbereiding van de Docentendag Maatschappijleer en met het advies dat de CEVO aan de minister van Onderwijs over het concept examenprogramma's havo/vwo 2007 heeft uitgebracht. Via de e-mailnieuwsbrief aan de NVLM-leden heb-

ben wij daar al over geschreven, maar op deze plek willen wij daar ook nog wel iets over kwijt.

De CEVO stelt voor het aantal te examineren domeinen in het CSE Maatschappijleer 2 voor havo en vwo tot twee te beperken. Dat zou betekenen dat de examens van 2009, 2010 en eventueel de daaropvolgende jaren alleen nog maar over de examendomeinen 'Politieke Besluitvorming' en 'Criminaliteit en Rechtsstaat' zouden gaan. Deze situatie blijft in de plannen bestaan tot een nieuw programma voor Maatschappijleer 2 na 2010 zal zijn ontwikkeld. Volgens het bestuur is het niet in het belang van het vak Maatschappijleer om op dit moment een dergelijke drastische maatregel te nemen, juist omdat het om een overbruggingsperiode gaat totdat Maatschappijleer 2 'nieuwe stijl' wordt ingevoerd. Het aanzien van het examenvak dreigt in deze overbruggingsperiode onherstelbare schade op te lopen. Een paar argumenten:

1. de kwaliteit van de overige domeinen (Massamedia, Mens en Werk, Multiculturele Samenleving, Ontwikkelingssamenwerking en Milieu) komt onder druk te staan. In de huidige situatie wordt iedere docent regelmatig uitgedaagd over de invulling van deze examenonderwerpen na te denken. Het CSE met roulerende onderwerpen garandeert dat docenten bij alle examendomeinen steeds van de actuele maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen op de hoogte blijven. Deze kwaliteitsgarantie staat in de huidige plannen op de tocht;
2. uitgevers zullen niet langer worden gestimuleerd om lesmethoden te actualiseren voor de domeinen die alleen nog op schoolexamenniveau worden getoetst; en
3. bovendien zijn de domeinen 'Mens en Werk' en 'Massamedia'

dit schooljaar nog geactualiseerd. Volgens het NVLM-bestuur is de kwaliteit van deze geactualiseerde eindtermen meer dan voldoende om de komende jaren in het CSE dienst te doen. In deze situatie is een keuze voor slechts twee vaste eindexamenonderwerpen niet te begrijpen.

In december hebben we contact gezocht met de lerarenopleiders Maatschappijleer, CITO, SLO, andere vakverenigingen, het Ministerie van OCW en de CEVO. Dit alles heeft er toe geleid dat in januari een afspraak is gepland bij de CEVO. In de eerste maanden van 2005 hebben alle vakverenigingen - dus ook de NVLM - de mogelijkheid om op de conceptexamenprogramma's te reageren. Het NVLM-bestuur zal dan opnieuw duidelijk maken dat dit voorstel wat hem betreft van tafel moet.

Bestuursleden

Overigens hebben wij nog steeds dringend behoefte (!!) aan goede bestuursleden die midden in het vmbo en mbo staan en die hun handen voor het maatschappijleeronderwijs uit de mouwen willen steken. ■

Arthur Pormes

NVLM Bestuur

Arthur Pormes, voorzitter

tel.: 0346-262888

mail: a.pormes@brokleded.nl

Coen Gelinck, secretaris

tel.: 020-6866972

mail: coen@wxs.nl

Tom Stroobach, penningmeester

tel.: 0320-249481

mail: tstroobach@hotmail.com

Erik Cardinaals

mail: erikcardinaals@freeler.nl

Eric Jensen

mail: eric.jensen@planet.nl

Berend-Jan Mulder

mail: b.j.mulder@efa.nl

Rob van Otterdijk

e-mail: r.vanotterdijk@chello.nl

Adviserend voor de Tweede Fase:

Gerard Ruijs

e-mail: geruijs@planet.nl

Thérèse Carpay

mail: t.carpay@ils.kun.nl

Girorekening NVLM: 1889654

Verkiezingsaffiches

Een verkiezingsaffiche is meer dan alleen maar een plaatje. Leerlingen kunnen op www.verkiezingsaffiches.nl natuurlijk gewoon plaatjes kijken, maar er is meer te doen. Elk nieuw scherm met affiches bevat een opdracht. De vragen en antwoorden geven een idee van de wereld achter een dergelijk affiche. Waarom zagen ze er zo uit? Met behulp van informatie over de politieke partijen en een chronologisch overzicht, maar ook door gewoon goed te kijken, zijn de juiste antwoorden te vinden.

De internetpagina, die oorspronkelijk bij een tentoonstelling in 2002 hoorde, is in de afgelopen maanden helemaal up-to-date gebracht. De affiches uit de verkiezingscampagne van 2003 en de affiches voor de Europese verkiezingen van 2004 staan nu ook op de internetpagina. Daarnaast is het aantal opdrachten voor de leerlingen toegenomen. De affiches geven een prachtig tijdsbeeld.

De internetpagina is in vijf tijdvakken onderverdeeld en de verkiezingen van 2002, 2003 en 2004 hebben een aparte pagina gekregen. Leerlingen leren op een leuke manier een hoop over de beeldtaal van verkiezingsaffiches en over de geschiedenis van onze politieke partijen.

De internetpagina www.verkiezingsaffiches.nl is een gezamenlijk project van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP), het Forum Democratische Ontwikkeling (FDO) en het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP).

Mens en Werk

Bij Actua-uitgeverij verscheen het boek *Mens en Werk*, een havo- en vwo-cse-eindexamenboek met differentiatie tussen havo en vwo. Het boek is ook goed bruikbaar voor het gemeenschappelijke deel en dekt alle examentermen voor *Mens en Werk*.

Het leer-/werkboek heeft een gevarieerde opmaak met vele functionele afbeeldingen. In de opgaven wordt gebruik gemaakt van sportprenten, afbeeldingen, staafdiagrammen en krantenartikelen en is geschreven naar de laatste CEVO-eindtermen van 2004.

Aan de orde komen de thema's: betekenis en waardering van werk, arbeidsverdeling en sociale structuur, informatiemaatschappij en arbeid, economische orde en ideologische visie, overheid in het sociaal-economisch proces, arbeidsverhoudingen en verzorgingsstaat. Na elk thema zijn er opdrachten naar aanleiding van bronnenmateriaal in de stijl van het cse-eindexamen. In het docentmateriaal staan de antwoorden op de opdrachten en didactische tips. In de docenthandleiding staan ook toetsen in cse-stijl.

Het boek is een onderdeel van de methode Actua.ml die inmiddels alle cse-onderwerpen voor havo en vwo bevat.

Drs H.M.J. Francort, *Mens en Werk*, Uitgeverij Actua, Lunteren. Voor meer informatie: www.actua-uitgeverij.nl.

www.discriminatie.nl

Op 22 december 2004 hebben vier organisaties (E-Quality LBR, Kenniscentrum lesbisch en homo-emancipatiebeleid en LBL), alle vier betrokken bij het tegengaan van discriminatie, negatieve beeldvorming en vooroordelen, een gecombineerde internetpagina geopend: www.discriminatie.nl. De pagina informeert iedereen die beleidsmatig is betrokken bij het voorkomen en bestrijden van onderscheid op grond van leeftijd, sekse, seksuele voorkeur, ras, afkomst, nationaliteit, godsdienst, levensbeschouwing, handicap, burgerlijke staat en leefvorm.

De internetpagina brengt de vele vormen van discriminatie met elkaar in verband en geeft een breed beeld van de maatschappelijke en politieke ontwikkelingen op dit terrein. De redactie is in handen van de gezamenlijke organisaties.

Kijk op www.discriminatie.nl en speel bijvoorbeeld eens de kennistoets!

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van Het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactiesleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Wolter Blankert, Harry van den Bouthuijsen, Radboud Burgsma, Harold Drost, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Chris Meijen, Lieke Meijs, Gerard van Rossum, correspondent: Jeff Peck, New York, VS.

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Omslagfoto

Peter Chen/Stockphoto.com

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: m&p@publiek-politiek.nl

Abonnementenprijs M & P

€ 40,75 per jaar, Studenten € 35,30, scholen

en instellingen € 44,90. M & P verschijnt

acht keer per jaar. Losse nummers

€ 5,40 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar bij de uitgever, telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen op diskette of per e-mail naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555